

Del feu a les Amèriques

**Àmbit de les Ciències Socials i de
la Participació**

PRESENTACIÓ

Em plau presentar-vos els **Quaderns de treball** dels mòduls comuns del graduat en educació secundària per a adults.

Són uns materials didàctics destinats a l'alumnat de formació d'adults que es prepara per a l'obtenció del graduat en educació secundària, de forma presencial o a distància, i que també poden ser d'ús per al professorat que imparteix aquests ensenyaments.

Cada mòdul s'ha organitzat en dues parts, una que engloba els aspectes introductoris del mòdul i defineix els objectius que un cop treballat s'han d'assolir, i l'altra que agrupa les unitats de treball. Aquestes unitats recullen l'explicació dels continguts, les activitats d'aprenentatge, les d'avaluació i les solucions, i al final hi ha un qüestionari d'autoavaluació per tal que l'alumne pugui comprovar el grau d'assoliment dels objectius.

Confio que aquests **Quaderns de treball** siguin un material útil per a les persones que en facin ús i els facilitin la preparació per a l'obtenció del graduat en educació secundària d'una forma amena i pràctica.

Àngela Miquel i Anglarill

Directora general de Formació d'Adults

SUMARI

ORGANITZACIÓ DELS MÒDULS I LES UNITATS	7
INTRODUCCIÓ	9
PUNT DE PARTIDA	11
UNITAT 1 TRANSICIÓ DE L'ANTIGUITAT A L'EDAT MITJANA	13
QUÈ TREBALLARÀS?	14
CONTINGUTS	16
ACTIVITATS D'APRENTATGE	20
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	22
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	24
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	25
QUÈ HAS TREBALLAT?	27
COM HO PORTO?	28
UNITAT 2 L'EDAT MITJANA A EUROPA	29
QUÈ TREBALLARÀS?	30
CONTINGUTS	32
ACTIVITATS D'APRENTATGE	42
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	44
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	46
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	48
QUÈ HAS TREBALLAT?	50
COM HO PORTO?	51
UNITAT 3 L'EDAT MITJANA A CATALUNYA	52
QUÈ TREBALLARÀS?	53
CONTINGUTS	55
ACTIVITATS D'APRENTATGE	66
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	69
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	71
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	74
QUÈ HAS TREBALLAT?	76
COM HO PORTO?	77
UNITAT 4 L'EDAT MODERNA A OCCIDENT	78
QUÈ TREBALLARÀS?	79
CONTINGUTS	81
ACTIVITATS D'APRENTATGE	89
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	92

	SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	94
	SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	97
	QUÈ HAS TREBALLAT?	99
	COM HO PORTO?	100
UNITAT 5	L'EDAT MODERNA A CATALUNYA	101
	QUÈ TREBALLARÀS?	102
	CONTINGUTS	104
	ACTIVITATS D'APRENTATGE	113
	ACTIVITATS D'AVUACIÓ	116
	SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	118
	SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	120
	QUÈ HAS TREBALLAT?	122
	COM HO PORTO?	123
	PUNT D'ARRIBADA	124
	ACTIVITATS D'AVUACIÓ DEL MÒDUL	124
	SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ DEL MÒDUL	126

A l'inici del mòdul hi trobaràs sempre dos apartats:

Introducció del mòdul:

És la presentació del mòdul. Ens situa en quin nivell es troba, si és comú o opcional i en quines unitats es divideix.

Punt de partida:

Fa reflexionar sobre els aspectes que es treballen en el mòdul. T'ajudarà a situar-te i a fer una avaluació inicial del que saps sobre el tema que es tractarà abans de començar les unitats.

Cada unitat didàctica està estructurada en:

Què treballaràs?:

Presenta els objectius que es treballaran en la unitat i que al final hauràs d'haver assolit.

Bloc de continguts

Bloc d'activitats

ACTIVITATS D'APRENTATGE: Inclou activitats per practicar i consolidar els conceptes que s'expliquen en el bloc de continguts.

ACTIVITATS D'AVUACIÓ: Contenen tots els aspectes que s'han treballat en la unitat i permeten consolidar l'assoliment dels objectius plantejats al principi de la unitat.

Bloc de solucions

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE: Inclou les respostes de les activitats d'aprenentatge.

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ: Són les respostes de les activitats d'avaluació.

Què has treballat?:

És una proposta d'esquema o d'un mapa conceptual que et relaciona o et resumeix els continguts treballats en la unitat. És una eina per facilitar-te la comprensió i estudi dels continguts de la unitat.

Com ho porto?:

Presenta un quadre d'autoavaluació que facilita comprovar si s'han assolit els objectius proposats a l'inici de la unitat.

Al final del mòdul hi trobaràs un últim apartat:

Punt d'arribada:

Facilita l'autoavaluació de tots els continguts treballats en el mòdul i l'assoliment dels objectius. Conté:

ACTIVITATS D'AVUACIÓ DEL MÒDUL: Inclou les activitats que permeten autoavaluar els continguts del mòdul.

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ DEL MÒDUL: Són les respostes a les activitats d'avaluació del mòdul.

Aquest mòdul:

- Forma part de l'esquelet bàsic de coneixements de les Ciències Socials perquè puguis entendre millor tots els continguts socials que aniràs trobant en la resta de mòduls.
- Presenta l'etapa cronològica compresa entre els segles v i XVIII. Una llarga etapa històrica dividida entre l'Edat Mitjana, del segle v al xv, i l'Edat Moderna, del segle XVI al XVIII.
- Mostra els aspectes econòmics, socials, polítics i artístics més destacats de l'Edat Mitjana.
- Estudia els canvis econòmics, polítics, socials, científics, religiosos i artístics que es produeixen durant l'Edat Moderna.
- Estudia també la història de Catalunya, des dels orígens, a l'Edat Mitjana, fins al segle XVIII.
- Exposar les característiques més importants que configuren la Catalunya medieval: polítiques, econòmiques, socials i artístiques.
- Explica les característiques més importants de la Catalunya de l'Edat Moderna i com s'articulen dins la monarquia hispànica.
- Serveix per conèixer millor la història de la cultura occidental, la qual cosa et permetrà interpretar la història present.
- També et farà conèixer els elements que configuren la nostra identitat com a poble. Així, per exemple, veuràs que les nostres institucions polítiques –Parlament, Consells Municipals i Generalitat– tenen el seu origen durant l'Edat Mitjana.

Et suggerim:

- Que facis una primera ullada del mòdul fixant-te en els continguts de les unitats en què està dividit.
- A continuació comença a treballar cada unitat, observant-ne les activitats d'avaluació per tal de conèixer els objectius que has d'assolir o allò que es considera més important, alhora que comproves els teus coneixements sobre el tema.
- És important que després llegeixis les idees principals de la unitat i els objectius sobre els quals tractaran totes les activitats d'aprenentatge i d'avaluació.
- Fet això, estudia els continguts de les unitats tot utilitzant els sistemes d'aprenentatge que et vagin millor, com ara:
  - Subratllat
  - Senyalització al marge
  - Esquema
  - Mapa conceptual, etc.
- Et recomanem que a mesura que avancis segueixis les pautes i els suggeriments que trobis en el text.
- En finalitzar la unitat utilitza el mapa conceptual com una guia per repassar de forma global el contingut de la unitat.
- Al final de la unitat trobaràs una unitat d'autoavaluació que t'ha de servir per comprovar allò que hi has après i per orientar-te sobre el que hauries de tornar a repassar.

MÒDULS COMUNS	
1. La terra, l'espai on vivim	Nivell 1
2. Un llarg camí cap a la civilització	
3. Del feu a les Amèriques	Nivell 2
4. La forja del nostre present	
5. Reptes del nostre món	Nivell 3

Aquest mòdul està format per quatre unitats didàctiques:

Unitat 1

Transició de l'Antiguitat a l'Edat Mitjana

Unitat 2

L'Edat Mitjana a Europa

Unitat 3

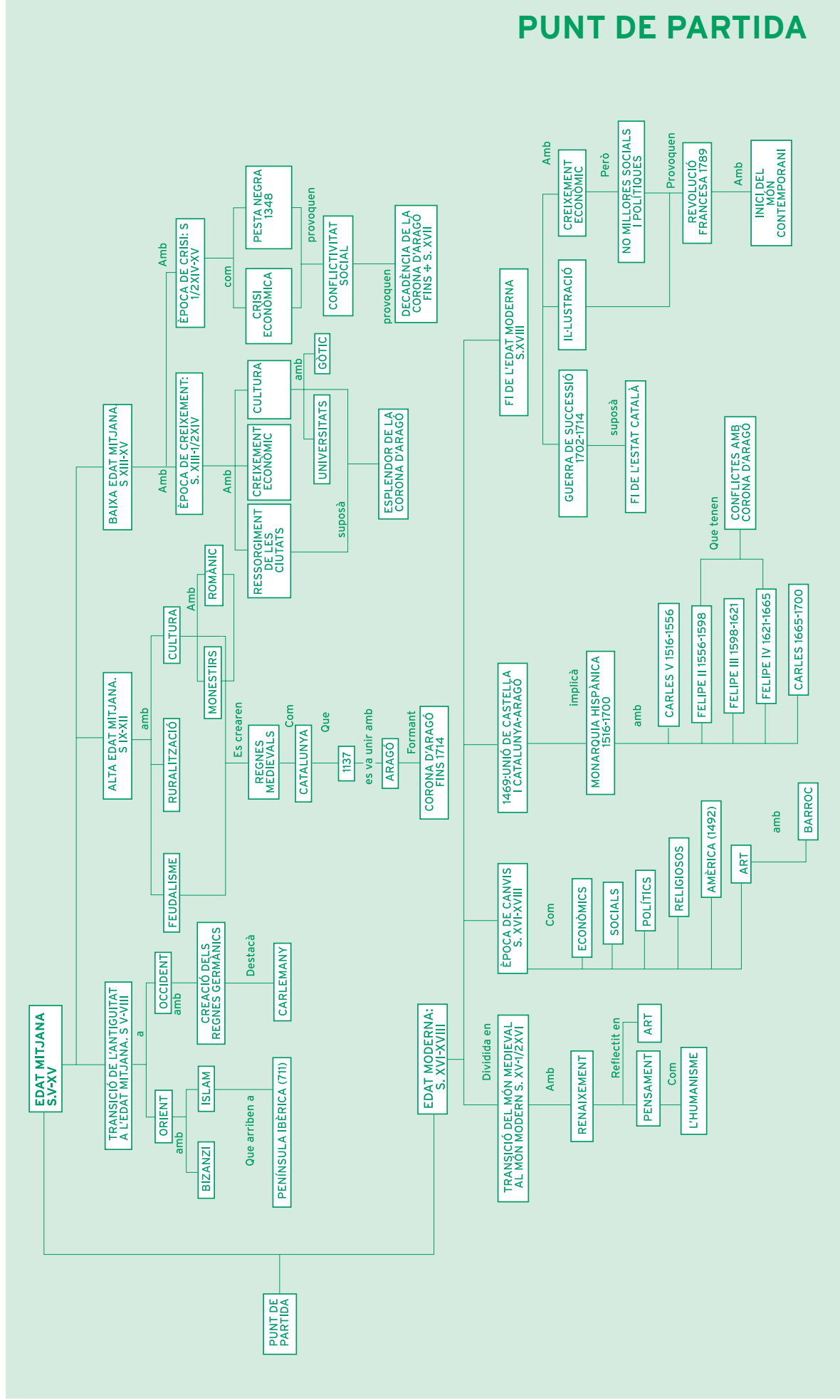
L'Edat Mitjana a Catalunya

Unitat 4

L'Edat Moderna a Occident

Unitat 5

L'Edat Moderna a Catalunya

Unitat 1

13

TRANSICIÓ DE L'ANTIGUITAT A L'EDAT MITJANA

UNITAT 1 TRANSICIÓ DE L'ANTIGUITAT A L'EDAT MITJANA

Socials 3. DEL FEU A LES AMÈRIQUES

què treballaràs?

En aquesta unitat treballaràs les idees principals següents:

- L'imperi Romà d'Occident va caure per un seguit de factors: crisi econòmica, política, social i per la pressió dels pobles germànics.
- El territori de l'imperi Romà d'Occident fou ocupat pels pobles germànics, que van crear un seguit de regnes al llarg dels segles V i VI.
- L'imperi Romà d'Orient va resistir les invasions germàniques i es va mantenir amb el nom d'imperi Bizantí fins al 1453, quan Constantinoble, la capital, va caure en mans dels turcs.
- Els visigots, uns dels pobles germànics, es van establir a la península Ibèrica entre els segles V i VI.
- Al segle VII va aparèixer una nova civilització, l'islam, fonamentada en una nova religió monoteïsta predicada per Mahoma a l'Alcorà, el llibre sagrat.
- Els regnes germànics van assimilar la cultura romana a la seva. Això va provocar, entre altres conseqüències, l'aparició, entre els segles VIII i XI, de les anomenades llengües romàniques.

En acabar aquesta unitat hauries de ser capaç de:

- Identificar les causes que van provocar la fi de l'imperi Romà d'Occident.
- Identificar les característiques dels regnes germànics, base dels regnes medievals.
- Conèixer les característiques principals de Bizanci.

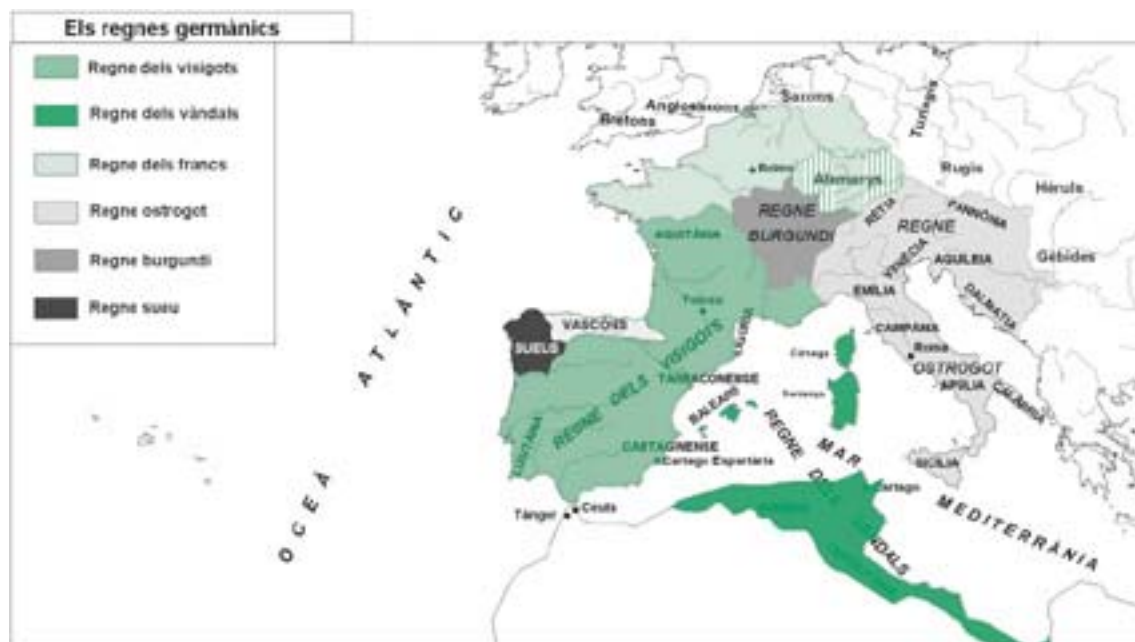
- Descriure el procés de formació de les llengües romàniques.
- Saber qui era Mahoma i quines són les cinc obligacions de l'islam.
- Conèixer la influència que va exercir l'islam a Europa.

1. La fi de l'imperi Romà

Al llarg del segle v, les invasions dels pobles germànics, anomenats bàrbars pels romans perquè no parlaven llatí i perquè eren estrangers, van provocar la fi de l'imperi Romà d'Occident l'any 476. L'imperi Romà d'Orient va resistir les invasions i va sobreviure amb el nom d'imperi Bizantí fins l'any 1453. Les invasions germàniques l'únic que van provocar va ser l'acceleració del procés de desintegració d'un imperi, el Romà, que ja des del segle III estava en decadència. Aquesta decadència venia provocada per factors interns, com ara una crisi política i un malestar en l'exèrcit amb cops d'estat freqüents i assassinats d'emperadors; enfrontaments socials al camp, amb la concentració de la terra i l'aparició de grans latifundis; enfrontaments socials a les ciutats, i crisi de l'artesania i del comerç, fet que provocà una marxa de la ciutat al camp (procés de ruralització). I també factors externs com ara la pressió que feien els germànics des de les fronteres de l'Imperi. Amb la fi de l'Imperi van sorgir una sèrie de regnes governats per reis germànics.

Els regnes més importants van ser l'ostrogot, a Itàlia; el visigot, a la península Ibèrica; el franc, a la Gàlia (futura França), i l'anglès i el saxó, a les illes britàniques.

L'estructura d'aquests regnes era rural i autàrquica, és a dir, la gent vivia al camp i la producció només es destinava a l'autoconsum. L'aparició en escena de l'islam va consolidar aquesta economia, igual que va consolidar el feudalisme, del qual parlarem més endavant en les unitats d'història medieval. Els germànics van assimilar la cultura romana i la van barrejar amb la seva. D'aquesta manera, entre els segles VIII i XI es van formar les llengües romàniques a partir del substrat prellatí, el llatí, llengües germàniques, l'àrab en el cas del castellà i del català, i posteriorment de la interrelació de les llengües romàniques i de l'evolució pròpia de cada llengua.

Abans de continuar subratlla del text que has llegit les causes que van provocar la caiguda de l'imperi Romà d'Occident.

Mentrestant, a l'orient, l'imperi Romà va resistir les invasions germàniques i es va mantenir amb el nom d'imperi Bizantí durant mil anys més, fins al 1453, any en què va caure la seva capital en mans dels turcs.

L'època de màxima esplendor va ser durant el regnat de l'emperador o basileu Justinià (527- 565), que va intentar restablir l'antiga unitat de l'imperi Romà. Va conquerir el nord d'Àfrica, el sud-est d'Hispania i la major part d'Itàlia. Va elaborar un codi de justícia i va construir la basílica de Santa Sofia a la capital de l'imperi, Constantinoble.

Recorda que la fi de l'imperi Romà d'Occident va suposar l'inici del món medieval amb l'aparició dels regnes germànics i l'inici del feudalisme.

Bizanci va ser una civilització urbana i comercial; la llengua oficial era el grec i el cristianisme ortodox –no reconeixien l'autoritat del Papa–, la religió oficial.

2. Els visigots a la península Ibèrica

Els visigots es van establir al llarg dels segles V i VI a la península Ibèrica. El seu regne, amb capital a Toledo, es va mantenir fins a l'arribada dels musulmans el 711. Malgrat els nous invadors, l'estructura romana es va mantenir, ja que els visigots van adaptar-se a la societat existent, fins i tot es van convertir al catolicisme.

3. El naixement i l'expansió de l'islam

3.1. El naixement de l'Islam

Paral·lelament al procés que s'estava produint a l'Europa occidental –la fi de l'imperi Romà, la ruralització, la creació dels regnes germànics, etc.–, al principi del segle VII va néixer a la península d'Àrabia una nova religió i una nova civilització, l'islam. La nova religió va ser predicada per Mahoma a l'Alcorà, el llibre

La importància d'aquesta nova civilització és capdal per entendre el desenvolupament de la història de l'Europa occidental al llarg de l'Edat Mitjana. Entre d'altres, l'islam va ser una de les causes del procés de feudalització d'Europa, però també va introduir un seguit de productes i cultius desconeguts fins aleshores a Europa com ara el blat de moro, les pastanagues, els cogombres, l'albercoc, el meló, la pera, i noves tècniques de cultiu i regadiu. Els àrabs també van introduir a Europa el número zero, l'àlgebra i diversos avenços científics, mèdics i filosòfics. Van difondre la cultura clàssica grega i llatina i també la cultura que venia d'Orient. A més, van introduir la pólvora, la brúixola i l'astrolabi, que van afavorir el desenvolupament de la navegació. A més, van ser uns excel·lents matemàtics, van inventar l'àlgebra i el número zero, i grans metges.

La península d'Àrabia era una regió desèrtica habitada per pobles enfrontats entre ells i sense cap poder polític que els unís. A més, eren politeistes (creien en molts déus) i adoraven les forces de la naturalesa.

Mahoma va néixer a la ciutat de la Meca cap al 570 i des de molt jove es va dedicar a exercir de mercader, seguint la tradició familiar. Quant tenia 40 anys va començar a predicar una nova religió monoteista. Aquesta nova religió no va ser ben rebuda a la seva ciutat natal, fet que va provocar que fugís, l'anomenada *Hègira*, a Medina l'any 622, data que marca l'inici del calendari islàmic. L'any 630 va retornar victoriós a la Meca, des d'on va estendre la nova religió a tota la península d'Àrabia. L'any 632, el de la seva mort, pràcticament tota la Península estava unificada políticament i religiosament, i l'islam començava a estendre's a les regions veïnes.

El dogma fonamental de la nova religió és l'existència d'un sol déu, Al·là, i el reconeixement de Mahoma com el darrer profeta. La submissió a la voluntat d'Al·là s'anomena islam. La doctrina islàmica va ser compilada pels deixebles de Mahoma en un llibre: l'Alcorà, que imposa cinc obligacions: l'oració cinc cops al dia; l'almoïna i l'hospitalitat al necessitat; el dejuni durant el mes sagrat, -el Ramadà-; el pelegrinatge a la Meca un cop a la vida, i la guerra santa, que obliga a lluitar contra els infidels per defensar l'islam. La guerra santa va ser el mitjà pel qual es va estendre l'islam.

3.2. L'expansió de l'Islam

Després de la mort de Mahoma es va iniciar l'expansió de l'islam. L'islam considera la *jihad* o guerra santa com una forma de contribuir a l'expansió de la fe. Van destruir l'imperi Persa i van ocupar una part de l'imperi Bizantí. Després van continuar fins a l'Índia, per una banda, i fins a Poitiers, per l'altra, on van ser derrotats (732). A partir del 750, l'islam va parar de créixer. Els extrems de les seves fronteres eren l'Índia i la península Ibèrica.

Aquest Imperi era governat per un califa o successor del profeta, que tenia el poder polític i militar. Els primers califes eren familiars de Mahoma. L'islam era fonamentalment una civilització urbana i comercial i amb un gran desenvolupament científic i cultural basat en la religió islàmica i la llengua àrab.

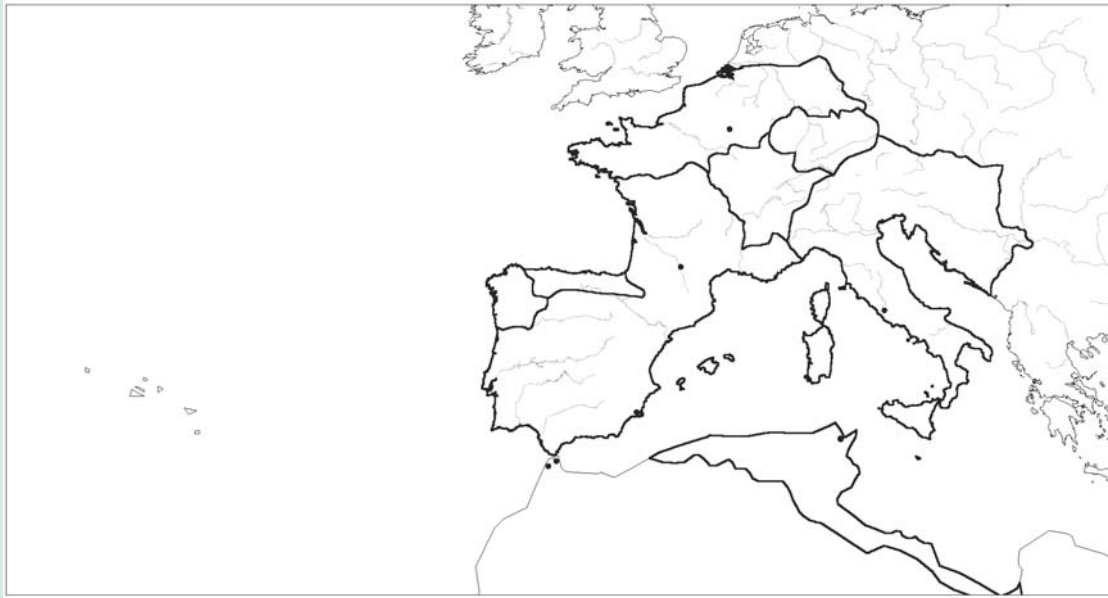
La llengua àrab va ser el vehicle de comunicació entre els països islàmics, ja que era la llengua de l'administració, però sobretot perquè l'Alcorà estava escrit en aquesta llengua; a més, era la llengua de la cultura i de la ciència.

Recorda que alhora que a Europa es formaven els regnes germànics, embrió dels futurs regnes medievals, a la península d'Aràbia naixia de la mà de Mahoma una nova religió i una nova civilització que amb la seva expansió va arribar fins a Europa.

Activitat 1

Omple el mapa i digues on es van establir els pobles següents:

a) els visigots; b) els francs; c) els ostrogots.

Activitat 2

Digues tres característiques de Bizanci.

Activitat 3

Uneix amb fletxes:

476	de Mahoma
732	caiguda de l'imperi Romà d'Occident
1453	batalla de Potiers, fi de l'avanç musulmà a Europa
622	caiguda de l'imperi Romà d'Orient

Activitat 4

Completa el quadre següent:

Els principis de l'islam són:

1.	oració, cinc cops al dia
2.	
3.	dejuni durant el Ramadà
4.	guerra santa contra l'infidel
5.	

Activitat 5

Digues si les afirmacions següents són veritables o falses, (V) o (F):

- a) Els pobles germànics van assimilar la cultura romana.
- a) Les llengües romàniques no provenen del llatí.
- c) Les llengües romàniques es van formar a partir del segle XII.
- d) El català és una llengua romànica.
- e) Les llengües romàniques es van formar, entre altres factors, a partir del substrat prellatí i el llatí.
- f) L'estructura dels regnes germànics era rural i autàrquica.

Activitat 1

Quin any va desaparèixer l'imperi Romà d'Occident i va suposar l'inici del món medieval?

Activitat 2

Què entenem per llengua romànica? Quines són les llengües romàniques?

Activitat 3

Completa els espais del text:

Mahoma va néixer cap al ..... i des de molt jove es va dedicar a exercir de mercader, seguint la tradició familiar. Quan tenia ..... va començar a predicar una nova religió ..... Aquesta nova religió no va ser ben rebuda a la seva ciutat natal, fet que va provocar que fugís, l'anomenada *Hègira*, a ..... l'any 622. El 630 va retornar victoriós a la Meca, des d'on va estendre la nova religió a tota la península d'Aràbia. Va morir l'any .....

Activitat 4

1. Enumera les cinc obligacions de l'islam.

Activitat 5

Omple els espais buits següents:

a) A partir del segle ..... l'imperi Romà entra en un procés de decadència.

b) Les causes ..... d'aquesta decadència són: crisis polítiques, malestar a l'exèrcit amb cops d'estat freqüents; enfrontaments socials al camp amb la concentració de la ..... i l'aparició dels .....; enfrontaments socials a les ciutats, crisi de l'artesanía i del ....., fet que provocà una marxa de la ciutat al ....., és el que anomenem procés de .....

c) Les causes ..... van ser les invasions dels .....

Activitat 6

Digues tres aliments que van introduir els àrabs a Europa:

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENENTATGE

Activitat 1

Omple el mapa i digues on es van establir els pobles següents:

a) els visigots; b) els francs; c) els ostrogots.

La solució està al mapa de les invasions germàniques i de la creació dels regnes germànics que trobaràs als continguts de la unitat.

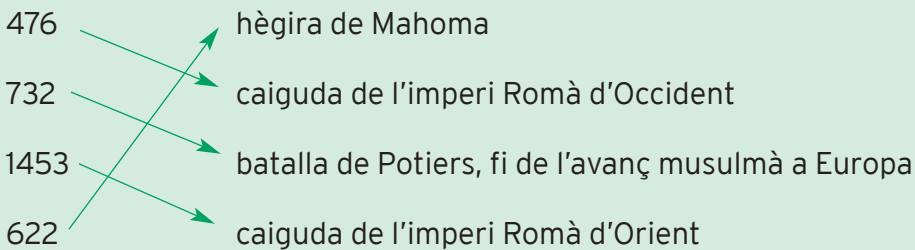
Activitat 2

Digues tres característiques de Bizanci.

- a) era una civilització urbana;
- b) la religió oficial era el cristianisme ortodox;
- c) el grec era la llengua oficial.

Activitat 3

Uneix amb fletxes:

Activitat 4

Completa el quadre següent:

Els principis de l'islam són:

1. oració, cinc cops al dia
2. almoïna i hospitalitat al necessitat
3. dejuni durant el Ramadà
4. guerra santa contra l'infidel
5. pelegrinatge a la Meca un cop a la vida

Activitat 5

Digues si les afirmacions següents són veritables o falses, (V) o (F):

- Els pobles germànics van assimilar la cultura romana. V
- Les llengües romàniques no provenen del llatí. F
- Les llengües romàniques es van formar a partir del segle XII. F
- El català és una llengua romànica. V
- Les llengües romàniques es van formar, entre altres factors, a partir del substrat prellatí i el llatí. V
- L'estructura dels regnes germànics era rural i autàrquica. V

Activitat 1

Quin any va desaparèixer l'imperi Romà d'Occident i va suposar l'inici del món medieval?

L'any 476.

Activitat 2

Què entenem per llengua romànica? Quines són les llengües romàniques?

Són les llengües que es formen a partir del substrat prellatí, el llatí, les llengües germàniques, l'àrab en el cas del castellà i del català, i posteriorment de la interrelació de les llengües romàniques i de l'evolució pròpia de cada llengua.

Les llengües romàniques són: el castellà, el francès, el portuguès, l'italià, l'occità i el català.

Activitat 3

Completa els espais del text:

Mahoma va néixer cap al 570 i des de molt jove va exercir de mercader, seguint la tradició familiar. Quan tenia 40 anys va començar a predicar una nova religió **monoteista**. Aquesta nova religió no va ser ben rebuda a la seva ciutat natal, fet que va provocar que fugís, l'anomenada **Hègira**, a **Medina** l'any 622. El 630 va retornar victoriós a la Meca, des d'on va estendre la nova religió a tota la península d'Aràbia. Va morir l'any 632.

Activitat 4

Enumera les cinc obligacions de l'islam.

- 1) oració, cinc cops al dia;
- 2) almoïna i l'hospitalitat al necessitat
- 3) dejuni durant el Ramadà;
- 4) pelegrinatge un cop a la vida a la Meca;
- 5) guerra santa a l'infidel per defensar l'islam.

Activitat 5

Omple els espais buits següents:

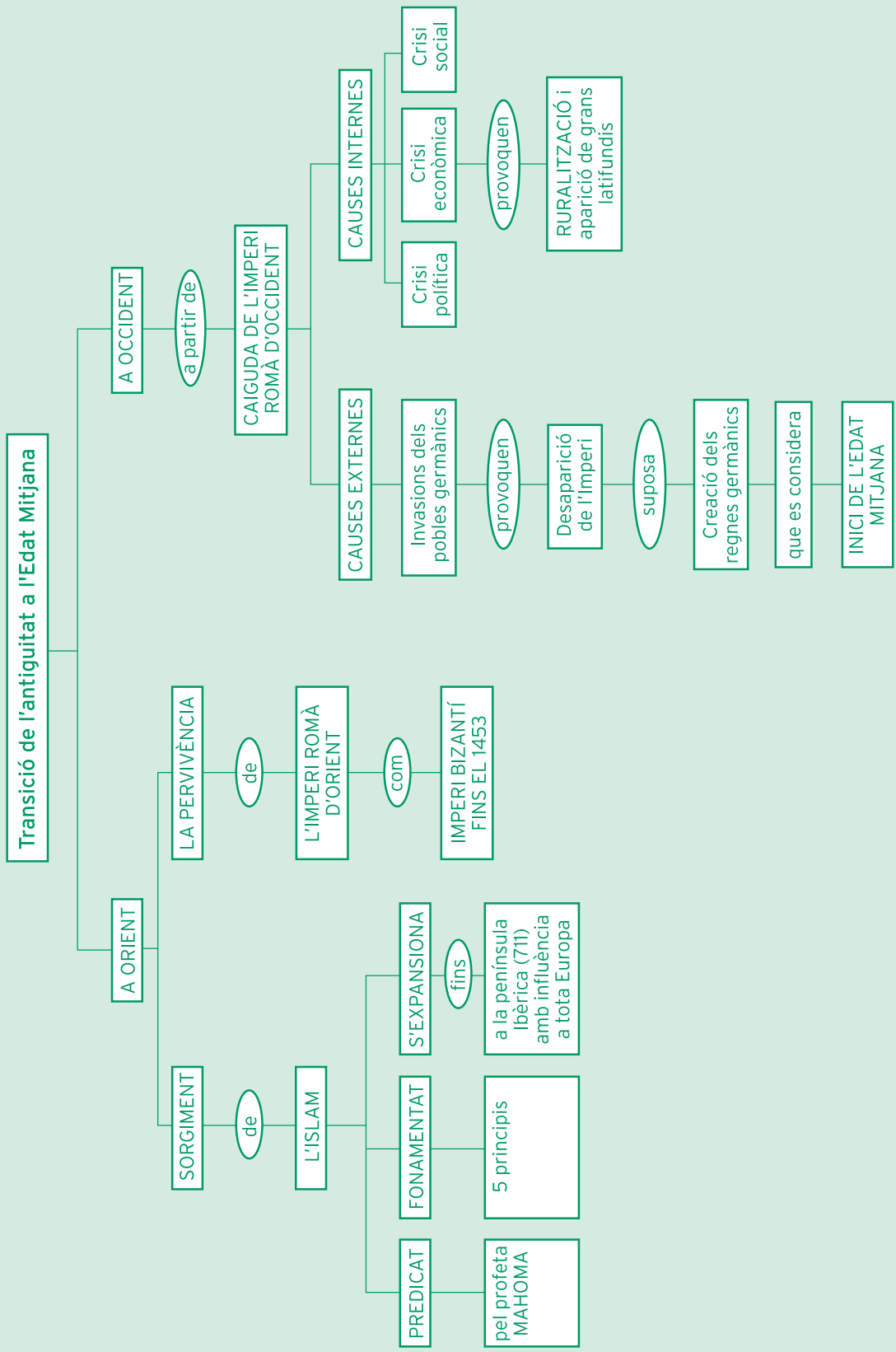
- a) A partir del segle III, l'imperi Romà entra en un procés de decadència.
- b) Les causes **internes** d'aquesta decadència són: crisis polítiques, malestar a l'exèrcit amb cops d'estat freqüents; enfrontaments socials al camp amb la concentració de la **terra** i l'aparició dels **grans latifundis**; enfrontaments socials a les ciutats; crisi de l'artesania i del **comerç**, fet que provocà una marxa de la ciutat al **camp**; és el que anomenem procés de **ruralització**.
- c) Les causes **externes** van ser les invasions dels **pobles germànics**.

Activitat 6

6. Diques tres aliments que van introduir els àrabs a Europa:

El meló, la pera i la pastanaga.

QUÈ HAS TREBALLAT?

com ho porto?

QUADRE D'AUTOAVALUACIÓ

En acabar la unitat, sóc capaç de:	Sí	No	A mitges	Activitat d'aprenentatge en què ho has treballat	Activitat d'avaluació en que ho has treballat
Identificar les causes que van provocar la caiguda de l'imperi Romà d'Occident				Suggeriment al text	5
Conèixer les característiques principals de Bizanci					2
Saber que des del segle III l'imperi Romà d'Occident estava en crisi a causa de les inestabilitats polítiques, crisi social, conflictivitat al camp i crisi econòmica, que produeix un ensorrament del comerç i de la circulació monetària i un empobriment de les ciutats, fet que va provocar un procés de ruralització.					5
Saber fins quan va sobreviure l'imperi Bizantí.					2
Saber que els visigots es van establir a la península Ibèrica.					1
Saber d'on provenen les llengües romàniques.				5	2
Saber qui era Mahoma i els principis de la seva nova religió.				4	3 i 4
Saber com era l'estructura dels regnes germànics.				5	

Unitat 2

29

L'EDAT MITJANA A EUROPA

UNITAT 2 L'EDAT MITJANA A EUROPA

Socials 3. DEL FEU A LES AMÈRIQUES

què treballaràs?

En aquesta unitat treballaràs les idees principals següents:

- L'Edat Mitjana és un llarg període històric que el dividim en alta Edat Mitjana (segles V-XI) i baixa Edat Mitjana (segles XII-XV).
- L'alta Edat Mitjana es caracteritza per: procés de ruralització, economia autosuficient i la creació dels regnes germànics com a embrió dels regnes medievals.
- Carlemany i el seu imperi: tenia la voluntat de restablir l'imperi Romà d'Occident.
- A partir del segle IX es va donar un procés de feudalització a Europa.
- La baixa Edat Mitjana és una època de creixement i de canvi. Es caracteritza per un ressorgiment de les ciutats i l'aparició de la burgesia i dels gremis.
- A partir de mitjans del segle XIV, s'entra en una època de crisi i de decadència.
- L'islam va estar a la península Ibèrica durant vuit segles amb el nom d'Al-Andalus.
- Els regnes hispànics es van formar entre el segle VIII i el XI.
- El feudalisme va ser el sistema econòmic, polític i social d'Europa a partir del segle IX.
- L'art romànic es va desenvolupar a Europa entre els segles XI i XII.
- L'art gòtic es va desenvolupar a Europa a partir de mitjans del segle XII.

En acabar aquesta unitat has de ser capaç de:

- Conèixer com era la situació a Europa entre els segles v a VIII.
- Definir el feudalisme i la societat feudal.
- Diferenciar l'alta Edat Mitjana de la baixa Edat Mitjana.
- Definir les característiques principals de l'art romànic i el gòtic
- Descriure el procés de creació dels regnes hispànics.
- Conèixer qui era Carlemany.
- Diferenciar les etapes de l'evolució política dels àrabs a la península Ibèrica.
- Definir els principals trets de la societat de l'Al- Andalus

1. Alta Edat Mitjana (segles V a XI)

1.1. Europa al llarg dels segles V a VIII

L'any 476, en caure el darrer emperador romà, els seus territoris es van disgregar en diversos regnes dominats pels pobles germànics, que van formar un seguit de regnes: ostrogots, a Itàlia; visigots, a la península Ibèrica, i els francs, a la Gàl·lia. És en aquest moment quan, segons la majoria d'historiadors, comença l'Edat Mitjana (del 476 al 1492). Aquest llarg període el dividim en: alta Edat Mitjana, des del 476 fins al segle XI, amb el feudalisme com a fet clau, i baixa Edat Mitjana, des del segle XII fins el segle XV. Fins a mitjans del segle XIV es una etapa caracteritzada pel creixement demogràfic, l'augment de la producció agrícola i el renaixement de la vida urbana i de l'activitat comercial. A partir de mitjan del segle XIV, la crisi econòmica i l'arribada de la pesta negra a Europa van provocar conflictivitat social i un canvi de mentalitat.

El segle XV marcarà el pas del món medieval a món modern amb dos fets històrics molt importants com van ser la caiguda de Constantinoble a mans dels turcs el 1453 i el descobriment d'Amèrica el 1492.

Un cop establerts els pobles germànics van imposar la seva cultura, molt diferent a la romana, però també en van assimilar una part important: el cristianisme i el llatí. L'economia es va anar empobrint fins a quedar reduïda gairebé a l'agricultura i la ramaderia. D'altra banda, el comerç també va minvar a causa de l'escassetat de la moneda i al fet que les guerres el van fer difícil perquè impedièen els transports; a més, l'aparició de l'islam va fer de la Mediterrània una mar tancada al comerç i molt perillosa. Tots aquests factors, principalment la decadència de l'economia i la manca d'aliments, van provocar la ruralització de l'Europa occidental des del segle V. La gent havia anat abandonant les ciutats i buscava refugi a les grans explotacions agràries al món rural. Tot això va passar al llarg dels segles V i VIII.

1.2. L'Imperi de Carlemany: darrer intent de recuperar l'imperi Romà d'Occident

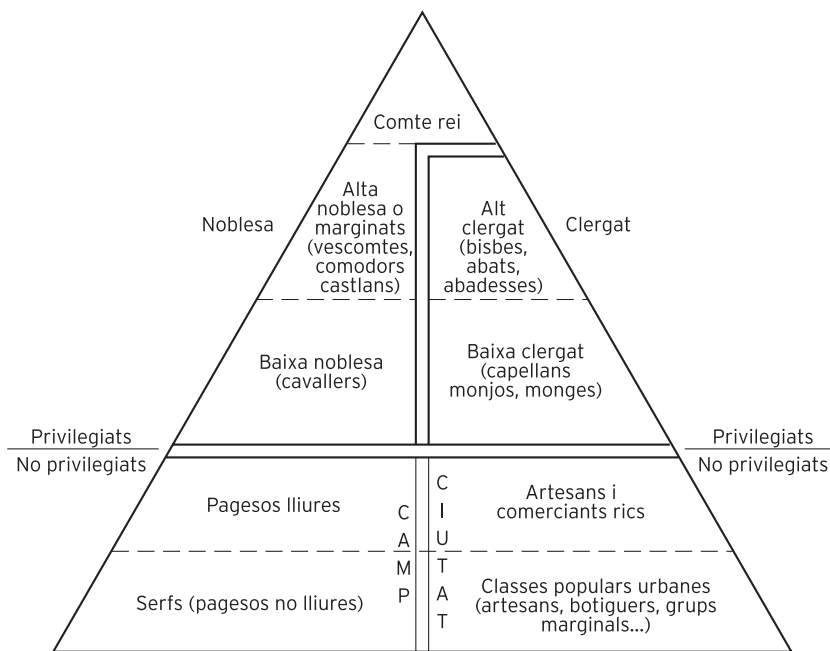
Un rei franc, Carlemany, va crear un imperi que pràcticament ocupava el territori de l'antic imperi Romà. Carlemany fou coronat emperador pel Papa el dia de Nadal de l'any 800.

Carlemany va establir la capital del seu imperi a Aquisgrà, des d'on governava l'imperi, que estava dividit en més de tres-cents comtats, administrats per comtes nomenats directament per l'emperador. Per defensar-se dels atacs exteriors, Carlemany va establir un seguit de marques o fronteres al voltant de l'imperi. Les marques més importants eren contra els àvars i els eslaus, a l'est; la marca contra els danesos, al nord, que va donar lloc a l'actual Dinamarca, i la marca contra els musulmans, al sud. Aquesta darrera, la Marca Hispànica, va ser l'origen dels comtats catalans.

- la primera era l'homenatge: acte pel qual el vassall jurava fidelitat al rei, prometent ajudar-lo a les guerres i aconsellar-lo quan li ho demanés.
- La segona era la investidura, que consistia en el lliurament del poder sobre un feu al nou vassall.

Piràmide feudal

L'origen de tot això, de forma general, està en les invasions, algunes d'elles molt dures, que es van produir durant els Segles IX i X per part d'alguns pobles com els musulmans d'Al-Andalus, normands, víkings etc. això va crear una gran inseguretat, perquè els monarques eren febles i no tenien diners per pagar exèrcits; ajuda que rebien dels nobles a canvi d'unes terres de les quals podien treure benefici. Davant d'aquesta feblesa molts pagesos havien de cercar protecció als castells o als monestirs, als quals cedien les propietats a canvi d'aquesta protecció, quedant-se només com a usufructuaris de les mateixes. D'altres vegades els monarques nomenaven funcionaris perquè desenvolupessin tasques administratives o guerreres a canvi d'un tros de terra en alguns casos; en d'altres aquests funcionaris s'apropriaven de les terres tot aprofitant la debilitat dels propis monarques.

El vassallatge va crear una **piràmide de dependències** des del rei fins als pagesos. Era un sistema molt complicat perquè podia existir multiplicitat de vassallatges per part d'una mateixa persona, ja fos noble o rei, amb la conseqüent **inseguretat i desconfiança** que això generava.

1.4. La Societat Medieval

Era una societat estamental, dividida en tres estaments: els nobles, els eclesiàstics i els pagesos. D'aquests estaments la noblesa i l'Església eren els privilegiats (es dedicaven a la guerra, a la difusió de la cultura, cobraven impostos i administraven justícia) que representaven un petit percentatge de la població. L'altre estament, els no privilegiats, eren els pagesos i artesans i eren la majoria de la població.

Els nobles: eren guerrers d'ofici i formaven l'ordre de cavalleria que tenia com a ideals més importants la valentia, la lleialtat i la defensa dels pobres i de la fe cristiana. Les campanyes militars es duïen a terme a la primavera o a l'estiu, amb els conseqüents estralls produïts a les collites i a les viles on tenien lloc. La residència habitual dels nobles eren els castells.

Els clergues: primer que tot, cal fer notar el paper de l'Església en l'època que estem tractant: tenia el monopoli de la cultura i intervenia en tots els aspectes de la vida. A més perseguia els heretges- a través de la Inquisició- i intentava regular la ferocitat de la guerra a través de treves anomenades Treva de Déu. Tot això donava com a resultat una societat en que tots els aspectes giraven al voltant de la religió cristiana.

L'Església estava organitzada en dos grans grups: el clergat secular (vivien entre la gent, a les parròquies) i el clergat regular (monjos que vivien als monestirs segons una regla, la més important era la Benedictina, fundada per Sant Benet al Segle V). Per sobre del clergat hi havia els bisbes que manaven a les diòcesis i els abats, que dirigien els monestirs i finalment havia el Papa.

Dins el paper tant important que va jugar l'Església en aquesta època, els monestirs van ser un dels elements més destacats. En ells vivien els monjos i les monges (depenent si eren monestirs masculins o femenins) dedicats a la pregària com a tasca principal a unes hores concretes durant el dia i la nit; a més feien altres feines com treballar al camp i l'hort, cuinar animals moldre al molí etc. per això diem que eren autosuficients.

Complien la regla del fundador a més a més dels tres vots que feien quan ingressaven: pobresa, castedat i obediència. Vestien un hàbit característic de la regla a la qual pertanyien .Els monjos o monges més cultes es dedicaven a llegir i a copiar a ma manuscrits a la biblioteca del monestir: aquesta va ser una tasca fonamental, gràcies a aquests monestirs, i també als àrabs, ens ha arribat la major part de la cultura clàssica.

Sant Martí del Canigó

La pagesia: Es considera que durant l'Edat mitjana el 90% dels europeus eren pagesos. Vivien a les mateixes explotacions o viles i eren autosuficients. Només el ferrer que feia armes i eines era l'únic treballador especialitzat. Menjaven poc i malament. Només els dies festius menjaven una mica de carn. La seva era una vida molt dura i miserable.

Pel que fa a les relacions pagès-Senyor en la major part dels casos havia una relació de dependència dels primers respecte al segon, tot i que havia diferents nivells de dependència: no era la mateixa la dels vilans (lliures, però sense terres) que la dels serfs (no eren lliures). La duresa de la vida del pagès va donar peu a revoltes freqüents, sobretot en l'època baix medieval.

1.5. L'economia

En aquests moments l'economia estava centrada fonamentalment en el camp, on treballava tota la família. Els treballs eren molt durs, degut a que feien servir estris molt antics i rudimentaris. A més, s'ha d'afegir els sistemes de conreu, bàsicament el guaret, sistema de conreu que consisteix a deixar reposar un any sí i un any no un terreny empobrit per tal que torni adquirir fertilitat, feien que els rendiments fossin molt minsos. Cultivaven sobretot cereals i alguns llegums a part dels arbres fruiters i de la vinya.

El comerç per terra es va fer quasi impossible per raons diverses: bandidatge, incapacitat per a mantenir en bon ús els camins, ponts i calçades de època romana etc. el poc comerç que es feia va quedar limitat als rius o al mar i aquest molt condicionat per la presència dels àrabs a la Mediterrània.

Per altra banda aquesta inseguretats i deteriorament de les comunicacions van fer que només un comerç d'articles molt cotitzats justificava l'organització i el manteniment durant llargs dies de marxa d'animals de carrega i tiratge, de conductors i d'escorta armada. Per tant, a l'interior de l'Europa occidental només van subsistir els mercats d'aquelles ciutats que eren seu de rics compradors (reis, bisbes, comtes) o les que eren centres de redistribució d'una ruta per la qual circulés algun producte d'interès, com per exemple la sal.

1.6. L'Art romànic

Defineix l'estil arquitectònic que es va seguir al llarg del segle XI i XII en la construcció d'esglésies i monestirs. Les esglésies tenien planta en forma de creu i l'altar estava situat en un semicercle anomenat absis. Els sostres eren sostinguts per arcs de mig punt. Els murs eren gruixuts i estaven reforçats. Sobre la porta d'entrada hi havia un espai semicircular o timpà, amb figures esculpides de Crist, la Verge o el Judici Final. Al interior es pintaven frescos amb representacions simples. Els monestirs van destacar per la construcció de claustres en el seu interior. L'art romànic era sobretot un art religiós i reflectia els valors de la societat feudal.

1.7. La formació dels regnes Hispànics

A partir del Segle VIII van sorgir al nord de la península Ibèrica diversos nuclis de resistència cristiana front els conqueridors àrabs. Molt aviat, aquests nuclis es convertiren en regnes independents i van iniciar un procés d'ocupació i de repoblament dels territoris que anaven guanyant als àrabs.

El Regne d'Astúries: era poblat per grups de càntabres, asturs i nobles visigots que havien fugit dels àrabs. L'any 718 van escollir com a rei a un noble visigot, Pelai, que va derrotar els àrabs a Covadonga i va iniciar la conquesta. Els asturs van dominar tot el nord-est peninsular i part de la vall del Duero.

El regne de Lleó: a començaments del Segle X la capital del regne d'Astúries es va traslladar a Lleó i el regne va prendre el nom de la ciutat. A la part oriental del regne es va originar el **comtat de Castellà** que amb el temps s'independitzaria i esdevindria un regne molt important.

Al Segle XI es van unir els dos regnes, i es va formar **el regne de Castella-Lleó**, en que Castella va anar aconseguint més importància. El rei Alfons VI va conquerir Toledo als àrabs i va avançar la frontera fins el riu Tajo.

El regne de Navarra: a començaments del Segle IX els vascons van ocupar Pamplona i la van convertir en la capital del nom regne de Navarra.

El regne d'Aragó: a inicis del Segle IX, al voltant de Jaca es va formar el regne d'Aragó. A mitjans del Segle XII es va federar amb Catalunya formant la corona d'Aragó.

El regne de Portugal: va néixer com un comtat en temps d'Alfons VI de Castella que el va donar a la seva filla Teresa. Amb el temps va esdevenir un regne.

1.8. Els Àrabs a la Península Ibèrica

Els àrabs van arribar a la península Ibèrica l'any 711, van derrotar els visigots i ràpidament van ocupar el territori peninsular que el van anomenar al-Andalus, i van establir la capital a Còrdoba. L'any 756 l'emirat de Còrdoba es va independitzar políticament de la capital de l'Islam, Bagdad. I finalment, l'any 929 es va independitzar religiosament i va esdevenir un califat, el d'Al-Andalus, que era el centre de les rutes comercials entre Europa i l'Orient, això va afavorir un ràpid desenvolupament comercial i científic del califat.

Amb la mort d'Almanzor l'any 1002, el califat va entrar en un període de crisi i lluites internes que van provocar la seva caiguda i la fragmentació d'Al-Andalus en petits regnes, anomenats de Taifes. Les taifes més importants van ser Saragossa, València, Tortosa, Toledo, Sevilla, Còrdoba, Màlaga i Granada. Les taifes estaven enfrontades entre elles i aquesta situació va ser aprofitada pels regnes cristians per anar conquerint territori peninsular. Per aturar els cristians els regnes de taifes van demanar ajuda als almoràvits, guerrers berbers que estaven al nord d'Àfrica i havien fet un gran imperi. En poc temps van unificar sota el seu domini tot el territori d'Al-Andalus. Però un altre grup berber, els almohades, es van aixecar contra ells i els van derrotar primer a Àfrica i després a Al-Andalus i tot seguit van començar a lluitar contra els regnes cristians. Només la formació d'un exèrcit format pels regnes cristians peninsulars va permetre derrotar els almohades a la Batalla de Las Navas de Tolosa, el 1212. Aquesta batalla decisiva va significar la derrota definitiva de l'imperi almohade que va quedar reduït al regne de Granada, que va resistir fins l'any 1492.

1.9. La societat d'Al-Andalus

Podem dir que era una societat urbana, la capital era Còrdoba que tenia a finals del Segle X més de cent mil habitants. El centre de la ciutat era la Medina on hi havia la mesquita major i els banys públics. Després tenia un seguit de barris anomenats ravals, a Còrdoba hi havia vint-i-un. Més enllà dels ravals hi havia els horts i els palaus de l'aristocràcia. La societat d'Al-Andalus era molt culta i això explica que la seva biblioteca va arribar a tenir més de 400.000 volums

La població de les ciutats estava formada per artesans i comerciants. Al camp la major part de terres estaven en mans de grans propietaris. Les terres eren treballades per camperols lliures i esclaus.

La mesquita era l'edifici més important. Era el lloc de culte però també es feia servir d'escola i com a seu d'administrar justícia. Totes les mesquites tenen la mateixa estructura, inspirada en la casa de Mahoma a Medina: un gran patí quadrat, una sala de columnes i un o diversos minarets (torres des de d'on es cridava a l'oració). A l'interior de l'edifici els dos elements principals són el mihrab (paret orientada a la Meca), i el minbar, el púlpit des del qual l'imam (sacerdot) dirigeix l'oració i predica als fidels.

La mesquita de Còrdoba es va iniciar la seva construcció cap l'any 784. La sala de pregària ocupa un rectangle de 180 per 130 metres.

La influència de l'Al-Andalus va ser molt important. Resten vestigis en la toponímia, el nom de moltes poblacions és d'origen àrab, i també trobem vestigis en l'agricultura. Els àrabs van desenvolupar molt l'agricultura. Van desenvolupar els conreus tradicionals com la vinya, el cereals i el oli i en van introduir nous com l'arròs, el cotó, la canya de sucre el safrà i fruites com el meló, la pera i l'albercoc.

A la vall del Guadalquivir, les hortes valencianes i la vall de l'Ebre, van perfeccionar el sistema de regadiu a partir d'embassaments i sèquies de distribució d'aigua.

2. La Baixa Edat Mitjana (Segles XII - XV)

2.1. La Baixa Edat Mitjana

A partir del Segle XII Europa va viure una etapa de canvis. La població va augmentar significativament, i va haver una etapa de prosperitat econòmica.

L'expansió de l'agricultura va ser el fet més important d'aquest desenvolupament. Ja que va permetre augmentar el nivell de producció, gràcies a l'ampliació del terreny cultivat i a les innovacions tècniques introduïdes com ara l'arada d'orelló i la rotació triennial de conreus, a més del perfeccionament de les tècniques de regadiu i la introducció de nous conreus, gràcies a la influència islàmica. També va ser important la introducció del molí hidràulic.

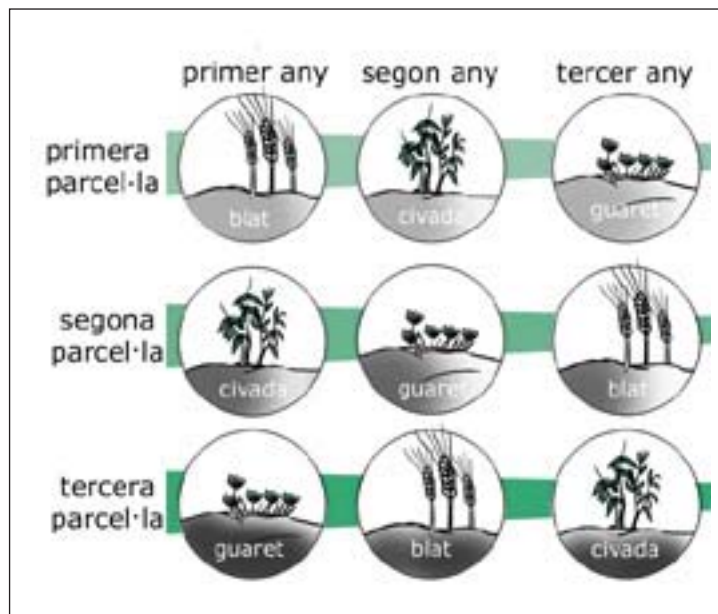
La millora en l'agricultura va permetre alimentar millor a la població i la gent no moria tant jove tot això va fer augmentar la població d'Europa, va passar de 43 milions l'any 1000 a 73 milions el 1300.

També va haver importants progressos tècnics en el camp del comerç: millora de les comunicacions, sobretot en el comerç marítim amb la introducció de noves tècniques i nous instruments de navegació. També en el camp del comerç va ser molt important l'aparició de la lletra de canvi i dels primers bancs. L'artesanía també es va desenvolupar molt.

A partir de mitjans del Segle XIV comença una etapa de crisi, que s'inicia amb una sèrie d'anys de males collites que provoquen fam, seguida per l'arribada de la pesta Negra (1348), i les successives pestes que van provocar una gran mortaldat a tota la població d'Europa. Les fams i la pesta van provocar l'esclat de greus conflictes socials al camp i a les ciutats. A més la presència constant de la mort va provocar un canvi de mentalitat que també es reflecteix en l'art i en la cultura popular, per exemple en la «dansa de la mort».

2.2. El ressorgiment de les ciutats

La prosperitat econòmica va tenir com a conseqüència el **ressorgiment de les ciutats** i la creació de noves al llarg dels Segles XII i XIII (París va arribar a tenir més de 200.000 habitants). El renaixement del comerç i l'expansió de l'agricultura van ser els factors claus que expliquen el renaixement del món urbà.

Sistema de rotació triennal.

Amb el ressorgiment de les ciutats va sorgir una nova classe social: **la burgesia**, que habitava al burg o barri mercantil i artesà. Moltes ciutats eren de protecció reial, això feia que molts camperols que fugien del camp degut als abusos dels senyors feudals anessin a les ciutats. Al centre de les ciutats es trobaven la catedral, la plaça del mercat i l'ajuntament. Les ciutats es van convertir en centres de producció de manufacturats. La feina es feia en petits tallers, propietat del mestre artesà, amb eines pròpies. Aquests tallers estaven agrupats en oficis, que a més donaven nom als carrers. Amb el temps els mestres artesans de cada ofici s'agruparen en gremis que es preocupaven de mantenir una sèrie de normes per tal d'assegurar el correcte funcionament en tots els aspectes, per exemple: ningú no podia fer el seu ofici en una ciutat sense el permís del gremi, tots havien de treballar les mateixes hores, vigilància del preu final...

Activitat: subratlla del que has llegit fins ara de la baixa edat mitjana els canvis importants que hi ha entre l'alta edat mitjana i la baixa edat mitjana. Canvis en l'agricultura, en l'economia, en el comerç i la artesania, el ressorgiment de les ciutats.

2.3. La cultura i l'art de l'Edat mitjana Baixa : el Gòtic

Com a conseqüència dels canvis econòmics, socials i polítics de la Baixa edat mitjana, el món de la cultura es va renovar, es va anar independitzant de la religió i el coneixement ja no era només patrimoni de l'Església. També va ser molt important el pas d'escriure en llatí a escriure en les llengües nacionals. Van crear-se universitats a les ciutats. La imatge de Déu també va canviar, ja no era aquell Déu hieràtic (fred i distant), imatge del senyor feudal. Ara, al gòtic, és un Déu més humanitzat, més compassiu.

El pensament també comença a canviar iniciant-se l'antropocentrisme (que tot girava al voltant de l'home no només de Déu) que arribarà a la seva plenitud durant el Renaixement al Segle XV.

L'art gòtic va néixer al nord de França al Segle XII. A França les catedrals gòtiques més importants com Chartres o Reims, van servir de model a les altres arreu d'Europa. Les catedrals eren altes i lluminoses i tenien grans vitralls amb motius religiosos. Tenien una nau central i molt elevada, amb pilars sostinguts per arcs ogivals, el sostre presentava voltes de creueria. També és important l'art civil urbà, per exemple els palaus de la noblesa a les ciutats, les llotges de comerç o els hospitals públics. L'escultura i la pintura es van fer més realistes i van abandonar el simbolisme del romànic.

Recorda que el gòtic és un art principalment urbà, a diferència del romànic. A més també implica un canvi de mentalitat i de concepció del món respecte al romànic.

Activitat 1

Explica les característiques econòmiques dels regnes germànics entre els Segles V i VIII

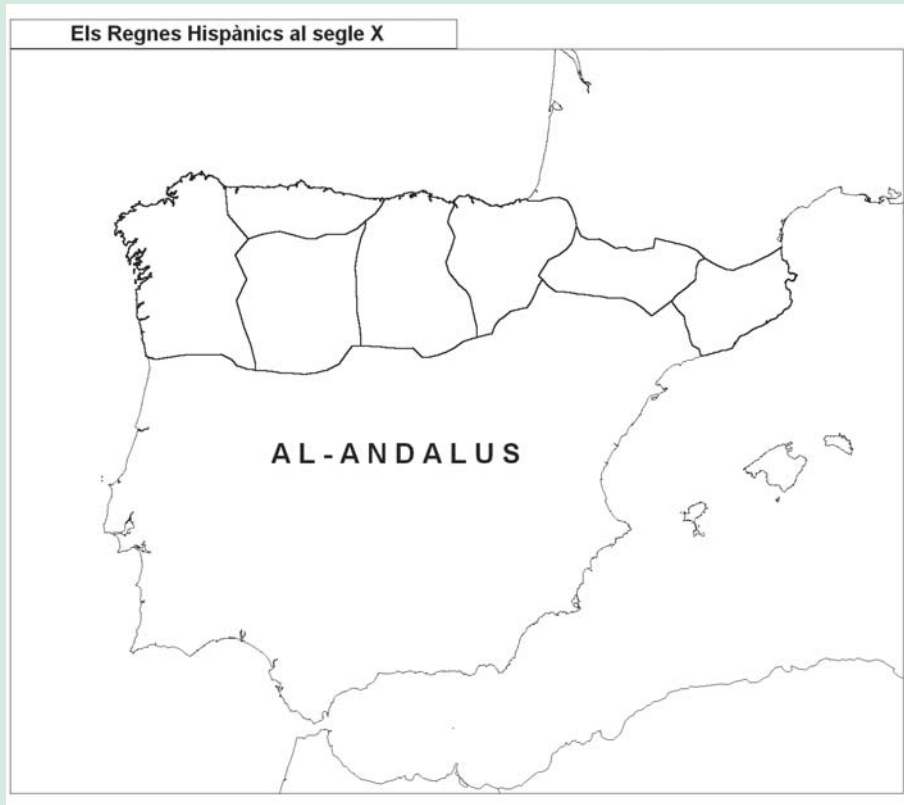

Activitat 2

Situa al mapa els regnes hispànics

Activitat 3

Completa la definició de feudalisme: sistema econòmic- social i polític, característic de ..... a partir del Segle ..... basat en la possessió i el treball ..... i en i en la submissió dels pagesos als ..... i d'aquests al rei.

Activitat 4

Completa el quadre:

	Alta edat mitjana	Baixa edat mitjana
Cronologia	Del Segle V al	Del Segle .....
Economia	Rural i autosuficient	
Art		Gòtic

Activitat 5

5. Completa el quadre comparatiu de l'art romànic i el art gòtic.

	Art romànic	Art gòtic
Cronologia	Segles XI- XII	
Característiques de l'arquitectura		
Característiques Pintura i escultura		

Activitat 6

Digues si les següents afirmacions són veritables o falses (V) o (F)

- 1) Carlemany va ser un rei franc que va viure al Segle V i va establir la capital del seu regne a París
- 2) Carlemany va promoure la cultura i l'art
- 3) Els àrabs van arribar a la Península Ibèrica l'any 766
- 4) A la mort d'Almanzor, el 1002, el territori d'Al-Andalus es va fragmentar en un seguit de regnes anomenats «taifes»
- 5) La capital d'Al-Andalus era Sevilla
- 6) Al-Andalus era una societat urbana
- 7) El centre d'una ciutat àrab era la Medina
- 8) De la presència dels àrabs a la Península Ibèrica no ha restat cap influència
- 9) Els gremis van aparèixer a la baixa edat mitjana

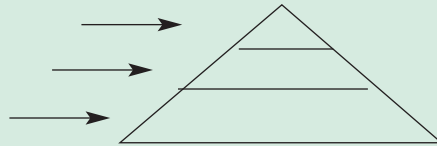
Activitat 1

Uneix amb fletxes:

476	arribada dels àrabs a la península Ibèrica
711	caiguda del regne de Granada
1212	caiguda de Roma
1492	batalla de las Navas de Tolosa

Activitat 2

Ompler els buits de la piràmide de la societat feudal:

Activitat 3

Quina era la capital de l'imperi de Carlemany?

Activitat 4

Quins eren els tres estaments en que estava dividida la societat medieval?

Activitat 5

Digues una característica de l'art romànic i una de l'art gòtic.

Activitat 6

Defineix que era un gremi a l'Edat Mitjana

Activitat 7

Escriu el nom de tres regnes peninsulars

Activitat 8

Uneix amb fletxes:

Medina	centre d'una ciutat àrab
Mihrab	paret orientada a la Meca
Imam	sacerdot

Activitat 9

9. Dels següents conceptes digues quin correspon a l'alta edat mitjana i quin a la baixa edat mitjana:

ruralització, gòtic, gremi, burgesia, romànic, feudalisme, Segle XIV, catedral.

Alta edat mitjana	Baixa edat mitjana

Activitat 10

10. De les dues fotografies digues quina correspon al Romànic i quina al gòtic.

Santa Maria del Mar

Sant Pere de Roda

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENENTATGE

Activitat 1

Explica les característiques econòmiques dels regnes germànics entre els Segles V i VIII

- L'economia d'aquesta època es va anar empobrint, quedant reduïda gairebé a l'agricultura i la ramaderia.
- El comerç també va minvar degut a l'escassetesa de la circulació monetària.
- Tos aquests factors sumats a una manca d'aliments a les ciutats van provocar una marxa de la ciutat al camp (procés de ruralització).

Activitat 2

Situa al mapa els regnes hispànics.

La solució està al mapa dels continguts de la unitat

Activitat 3

Completa la definició de feudalisme: sistema econòmic- social i polític, característic de l'Europa occidental a partir del Segle IX basat en la possessió i el treball de la terra i en la submissió dels pagesos als senyors i d'aquests al rei.

Activitat 4

4. Completa el quadre:

	Alta edat mitjana	Baixa edat mitjana
Cronologia	Del Segle V al XI	Del Segle XII al XV
Economia	Rural i autosuficient	Expansió de l'agricultura, augment de la producció agrícola, ressorgiment del comerç i l'artesania. A partir de mitjans del Segle XIV comença una etapa de crisi.
Art	Romànic	Gòtic

Activitat 5

Completa el quadre comparatiu de l'art romànic i el art gòtic.

	Art romànic	Art gòtic
Cronologia	Segles XI- XII	Segles XIII- XV
Característiques de l'arquitectura	Esglésies amb planta en forma de creu. Els murs eren gruixuts i estaven reforçats. Arcs de mig punt	Les catedrals eren altes i lluminoses i tenien grans vitralls amb motius religiosos. Presenta voltes de creueria i arcs ogivals
Característiques Pintura i escultura	Eren simbòliques	Eren més realistes que al romànic.

Activitat 6

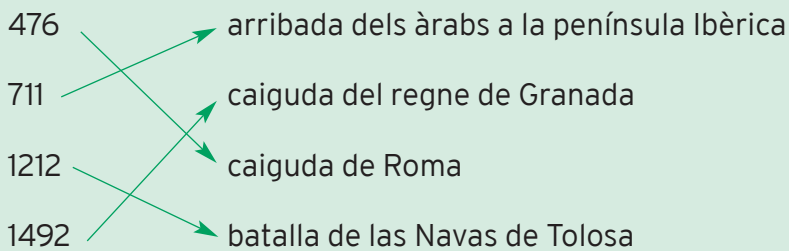
Digues si les següents afirmacions són veritables o falses (V) o (F)

- 1) Carlemany va ser un rei franc que va viure al Segle V i va establir la capital del seu regne a París F
- 2) Carlemany va promoure la cultura i l'art V
- 3) Els àrabs van arribar a la Península Ibèrica l'any 766 F
- 4) A la mort d'Almanzor, el 1002, el territori d'Al-Andalus es va fragmentar en un seguit de regnes anomenats «taifes» V
- 5) La capital d'Al-Andalus era Sevilla F
- 6) Al-Andalus era una societat urbana V
- 7) El centre d'una ciutat àrab era la Medina V
- 8) De la presència dels àrabs a la Península Ibèrica no ha restat cap influència F
- 9) Els gremis van aparèixer a la baixa edat mitjana V

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVAUACIÓ

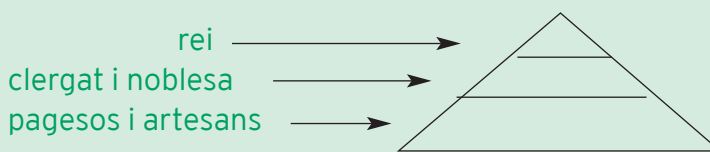
Activitat 1

1) Uneix amb fletxes:

Activitat 2

2) Omple els buits de la piràmide de la societat feudal:

Activitat 3

Quina era la capital de l'imperi de Carlemany?

Aquisgrà

Activitat 4

Quins eren els tres estaments en què estava dividida la societat medieval?

Els nobles, els eclesiàstics i els pagesos.

Activitat 5

Digues una característica de l'art romànic i una de l'art gòtic.

Art romànic: era un art simbòlic.

Art gòtic: era més realista i menys simbòlic.

Activitat 6

Digues què era un gremi a l'Edat Mitjana.

Els gremis van sorgir a la baixa Edat Mitjana i eren l'agrupació dels artesans d'un ofici determinat.

Activitat 7

Escriu el nom de tres regnes peninsulars.

Lleó, Portugal i Navarra.

Activitat 8

Uneix amb fletxes:

Medina —————> centre d'una ciutat àrab
 Mihrab —————> paret orientada a la Meca
 Imam —————> sacerdot

Activitat 9

9. Dels conceptes següents digues quin correspon a l'alta Edat Mitjana i quin a la baixa Edat Mitjana:

ruralització, gòtic, gremi, burgesia, romànic, feudalisme, segle XIV, catedral.

Alta Edat Mitjana	Baixa Edat Mitjana
ruralització, romànic, feudalisme	gòtic, gremi, catedral, burgesia

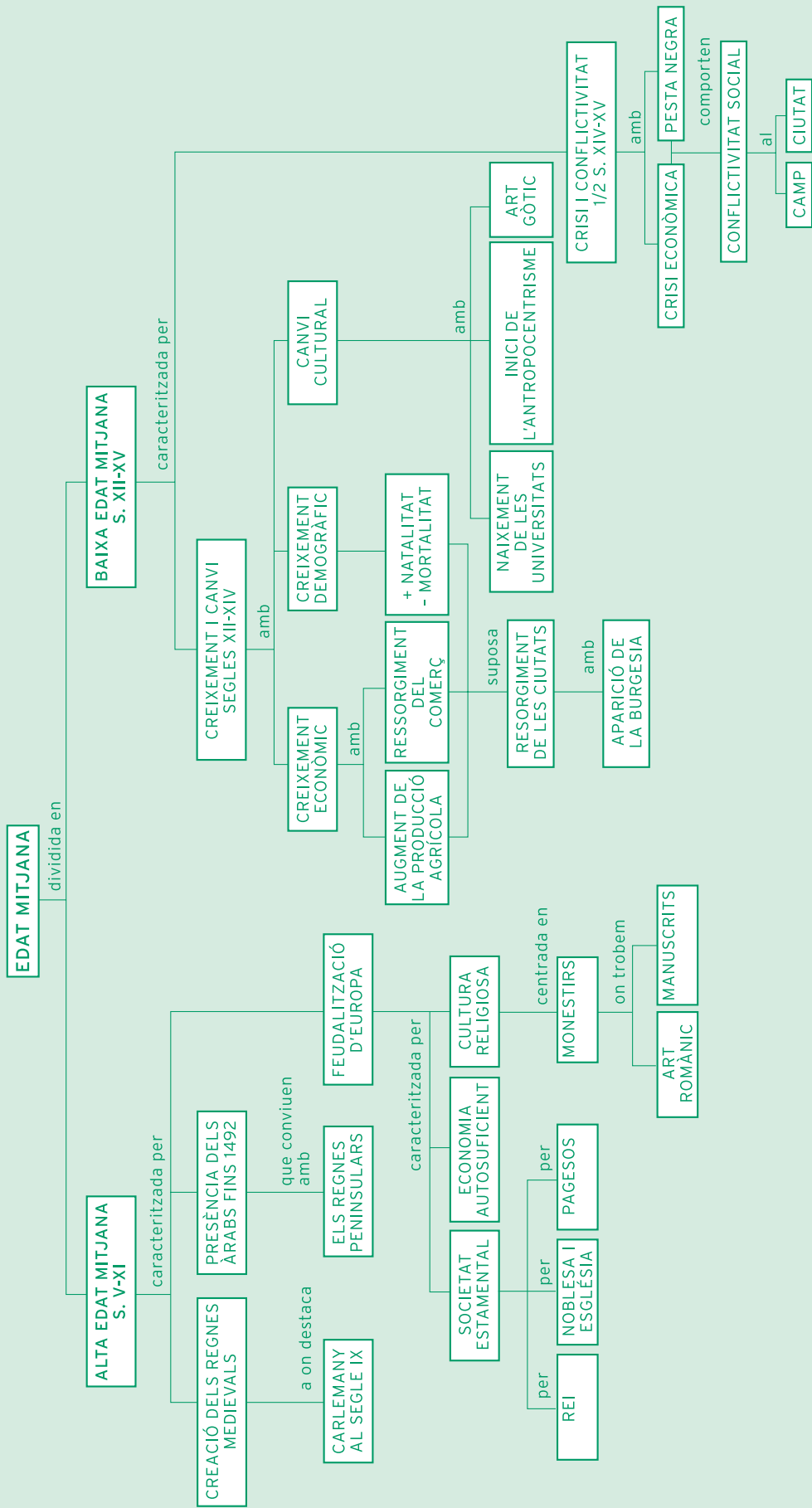
Activitat 10

10. De les dues fotografies digues quina correspon al romànic i quina al gòtic.

Sant Pere de Roda correspon al romànic i Santa Maria del Mar al gòtic.

QUÈ HAS TREBALLAT?

com ho porto?

QUADRE D'AUTOAVALUACIÓ

En acabar la unitat, sóc capaç de:	Sí	No	A mitges	Activitat d'aprenentatge en què ho has treballat	Activitat d'avaluació en que ho has treballat
Saber qui va ser Carlemany				6	3
Saber definir el feudalisme				3	2
Saber diferenciar l'alta Edat Mitjana de la baixa Edat Mitjana				4	9
Saber que entre els segles VIII i XI es van formar els regnes peninsulars				2	7
Saber quan van arribar a la península Ibèrica els àrabs				6	1
Reconèixer les diferències entre art romànic i art gòtic				5	5 i 10
Saber quins són els factors més importants que expliquen el procés de ruralització d'Europa al llarg del segle V al VIII				1	9
Saber que l'Al-Andalus era una societat urbana				6	8
Saber en quins àmbits va tenir molta influència l'islam					6

Unitat 3:

L'EDAT MITJANA A CATALUNYA

què treballaràs?

En aquesta unitat treballaràs les idees principals següents:

- Després de la romanització, als territoris de la futura Catalunya s'estableixen primer els visigots i després els àrabs.
- A partir del segle IX, amb la reconquesta del territori per part dels francs i la creació de la Marca Hispànica, es van formant els primers comtats catalans dependents de la monarquia franca.
- Al llarg del segle X els comtats catalans s'aniran distanciant de la tutela franca i el 988, en temps de Borrell II, s'independitzaran.
- Els segles XI i XII representen la consolidació del comtat de Barcelona respecte als altres comtats i la implantació del feudalisme a Catalunya.
- L'any 1137 es federen el regne d'Aragó i els comtats catalans, i es crea la Corona d'Aragó.
- Durant el regnat de Jaume I (1213-1276), la Corona d'Aragó inicià l'expansió peninsular (conquestes de Mallorca i de València), que representa la creació dels Països Catalans i l'inici de l'expansió comercial per la Mediterrània.
- L'època d'esplendor de la Corona d'Aragó és des de mitjans del segle XIII fins a mitjans del segle XIV.
- A partir de mitjans del segle XIV s'inicia una llarga decadència, marcada per crisis econòmiques, polítiques i socials.

- Amb la mort de Martí l'Humà el 1410 s'extingeix la dinastia catalana iniciada amb Guifré el Pelós. A partir de llavors, Catalunya estarà regida per una dinastia d'origen castellà. Aquest fet provocarà tensions contínues entre la monarquia i les institucions catalanes, que agreujaran la situació de crisi arrossegada des de mitjans del segle XIV.
- La crisi social, econòmica i política culmina amb una guerra civil (1462- 1472), que assolirà el país.
- El regnat de Ferran II el Catòlic suposa un intent de resoldre els greus problemes del país i també és la unió dinàstica amb Castella.

En acabar la unitat has de ser capaç de:

- Conèixer l'evolució dels territoris de la futura Catalunya des de l'arribada dels visigots fins a l'alliberament de Barcelona (801) per Carlemany.
- Identificar les restes topogràfiques i lèxiques que han perdurat de la presència àrab, sobretot a la Catalunya Nova (més enllà del Llobregat).
- Conèixer l'evolució política dels comtats catalans al llarg dels segles IX, X i XI.
- Explicar el procés de creació de la Corona d'Aragó i les seves característiques.
- Diferenciar l'art romànic de l'art gòtic.
- Conèixer l'etapa d'esplendor de la Corona d'Aragó des del regnat de Jaume I fins al regnat de Pere III el Cerimoniós.
- Definir les institucions polítiques catalanes medievals: Corts, Generalitat i Consell de Cent.
- Identificar les causes de la decadència de Catalunya a partir de mitjans del segle XIV.

«Jo sóc català. Avui Catalunya és un grup de províncies d'Espanya. Però abans Catalunya era una nació, potser ha estat la nació més gran del món. Us diré per què: Catalunya va tenir el primer Parlament, molt abans que Anglaterra. I fou a Catalunya on hi va haver un principi de Nacions Unides. Totes les autoritats de Catalunya es van reunir al segle XI a Toluges –una ciutat que avui pertany a França, però que abans era de Catalunya– per parlar de pau: van instaurar la Treva de Déu.»

Pau Casals
Assemblea General de les Nacions Unides
24 d'octubre de 1971

1. Els visigots a Catalunya

A començaments del segle V els visigots s'establiren primer a la Gàl·lia, actual França, i més tard a la Península. L'any 415 el rei Ataülf, casat amb Gal·la Placídia, la filla de l'emperador romà Teodosi, establí la capital a Barcino (Barcelona). El seu successor va fundar una nova capital a Tolosa el 418 i va crear el regne de Tolosa, que va desaparèixer el 507 per la pressió dels francs, que en van expulsar els visigots. Foragitats de la Gàl·lia, els visigots es van assentar definitivament a la Península i van crear el regne de Toledo, que va desaparèixer amb l'arribada dels àrabs el 711. La presència dels visigots no va suposar un trencament amb el món romà, sinó que va servir per consolidar les estructures romanes. Igual que a la península Ibèrica, a Catalunya la presència dels visigots no va comportar canvis profunds, malgrat tot ens han arribat vestigis visigots en paraules com ara guerra, sabó i bandera, i també en restes arquitectòniques com el baptisteri de la catedral de Barcelona i les esglésies de Terrassa i de Sant Cugat.

2. Arriben els àrabs

L'any 711 els àrabs van travessar l'estret de Gibraltar i, després de vèncer els visigots, van continuar fins més enllà dels Pirineus, on els francs els van aturar, a Poitiers, el 732, i van retrocedir. L'expansió àrab acaba als Pirineus, on els habitants de la futura Catalunya es van fer forts amb l'ajut dels francs.

A diferència del que va passar amb els visigots, l'impacte i la influència dels àrabs van ser importantíssims, sobretot a la Catalunya Nova, al sud del riu Llobregat, on els àrabs van restar durant més de quatre segles. Prova d'aquesta influència la trobem en la toponímia: Cambrils, Constantí, Lleida, Tortosa, Balaguer, Montsó, Fraga, Borges Blanques, Siurana, Vinaròs, etc., noms d'origen àrab.

Un altre vestigi de la civilització àrab el trobem en l'agricultura. Els musulmans van desenvolupar extraordinàriament l'agricultura, sobretot a les hortes valencianes i a la vall de l'Ebre, perfeccionant el sistema de regadiu, des-

envolupant els conreus tradicionals i introduint-ne de nous com l'arròs, el cotó, el sucre i el safrà.

En un mapa del país, fixa't en els topònims d'origen àrab que hi trobis.

Pel que fa a la Catalunya Vella, és a dir, tota la franja pirinenca i tot el territori oriental fins a la vall i la desembocadura del Llobregat, la presència dels àrabs fou breu. Carlemany va alliberar tots els territoris catalans fins a Barcelona (801) i va establir la frontera amb els àrabs al Llobregat.

El nostre territori s'organitzà en comtats, dirigits per un comte nomenat per l'emperador. Si el comtat estava en una zona militar, a més rebien el nom de *marques*. Així, el conjunt de comtats catalans formaven l'anomenada Marca Hispànica, que feia de frontera amb l'Al-Andalus.

També eclesiàsticament els comtats catalans van passar a dependre de la seu de Narbona, i no com passava amb la resta de territoris peninsulars, que depenien de Toledo. Aquest fet és molt important, ja que demostra que, a diferència de la resta de territoris peninsulars en què la conquesta dels territoris àrabs la van iniciar els visigots a Covadonga, a Catalunya la van començar els francs i el nostre país va formar part de l'imperi Carolingi, d'aquí que depenguéssim eclesiàsticament de Narbona.

3. La independència dels comtats catalans

A finals del segle IX, els comtats catalans començaren a ser governats per comtes autòctons. L'any 870, Guifré el Pelós fou nomenat pel rei franc comte d'Urgell i de la Cerdanya, i més tard de Girona i de Barcelona. Guifré el Pelós és considerat l'iniciador de la dinastia nacional catalana, ja que va aconseguir que els comtats de Barcelona, Girona, Urgell, la Cerdanya i Besalú es posesin sota la seva autoritat. Va fundar el monestir de Sant Joan de les Abadeses, va recuperar el de Ripoll i va repoblar tot el centre de Catalunya. Una de les llegendes més conegudes del comte és la que es refereix a l'origen de la nostra ensenya: «Guifré havia ajudat el rei franc a vèncer els normands; el premi que havia rebut del rei franc Carles el Calb havia estat l'escut dels quatre pals vermells sobre fons d'or, pintat pel mateix monarca, damunt l'escut de Guifré, amb la sang de les seves ferides.» D'ençà d'aquest fet, és l'escut del nostre país.

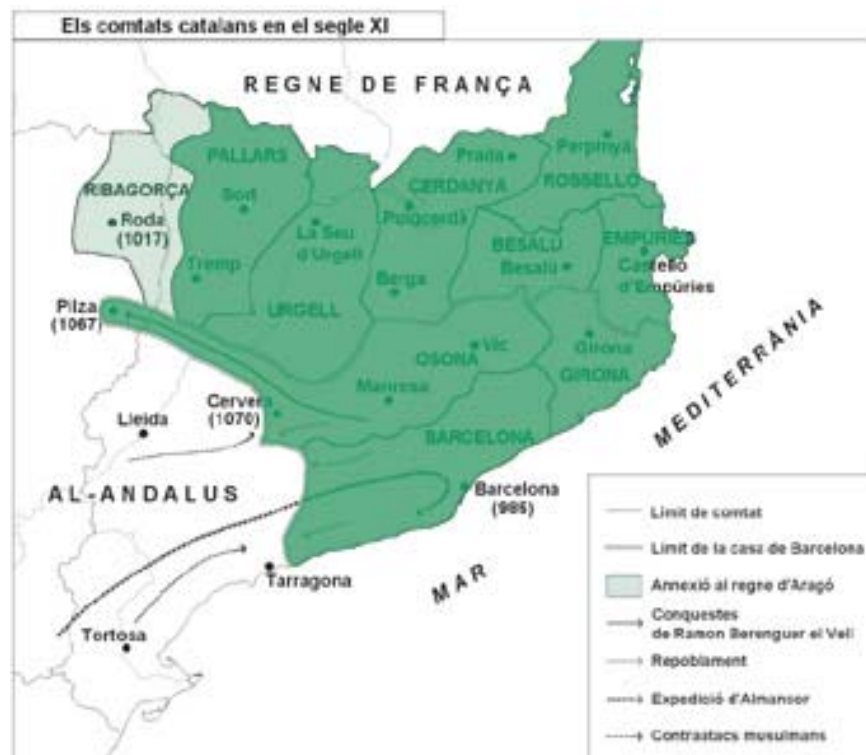
Els hereus de Guifré el Pelós seran els primers comtes no nomenats pels reis francs. Al llarg del segle X, aprofitant l'afebliment de la monarquia carolíngia, els comtats catalans, amb Barcelona com a cap i casal, van anar distanciant-se de la tutela dels francs. Després de la invasió d'Almanzor, que assolà Barcelona el 985, el comte de Barcelona Borrell II envià, l'any 988, una ambaixada a la cort franca demanant ajut per reconstruir Barcelona i defensar els seus territoris. Però el rei franc no va ajudar Borrell II i aquest va trencar tots els lligams de vassallatge amb els reis francs. Encara que jurídicament la independència de Catalunya no fou sancionada fins al 1258, mitjançant el trac-

tat de Corbeil (signat per Jaume I i Lluís IX de França, i que reconeixia la independència de Catalunya), des del 988 Catalunya era independent de fet.

També al llarg del segle X la frontera dels comtats catalans es va expandir i a finals de segle es trobava al riu Gaià. Aquesta frontera seria estable fins a la conquesta de Tarragona el 1118.

4. La creació d'un estat feudal

Al llarg del segle XI es va anar consolidant l'hegemonia del comtat de Barcelona, sobretot sota el govern de Ramon Berenguer I (1035- 1076), que va aconseguir que tots els comtats catalans s'unissin al comtat barceloní.

En aquesta època (segles XI i XII) es consolida el feudalisme a casa nostra, que queda reflectit jurídicament en els *Usatges de Barcelona*, primera compilació de lleis de l'Europa medieval, i que s'aniran configurant al llarg de l'Edat Mitjana.

També durant el govern de Ramon Berenguer s'inicià la política d'expansió vers Occitània (sud-est de França), reforçada al segle XII amb el matrimoni de Ramon Berenguer III i Dolça de Provença (1112). D'aquesta incorporació territorial es derivà una influència cultural molt important a Catalunya.

La presència catalana a Occitània finalitza arran de la croada feta pel Papa contra els càtars, considerats hereges; Pere I el Catòlic va ajudar els seus vassalls occitans contra el papat i va morir a la batalla de Muret, al setembre de 1213. Així va acabar el que l'historiador Ferran Soldevila ha anomenat «el somni català a Occitània». És a partir del regnat del fill de Pere I, Jaume I, que Catalunya mira cap al sud i la Mediterrània.

Al llarg del segle XII s'anirà consolidant la identitat pròpia de Catalunya. Durant el regnat de Ramon Berenguer III apareix per primer cop el terme *Catalonia*. A més, el papat va reconèixer la identitat política de Catalunya i es van començar a establir relacions internacionals.

5. La formació de la Corona d'Aragó

L'any 1137, mitjançant el casament de Ramon Berenguer IV i Peronella d'Aragó, es van unir els dos regnes. Va ser una unió dinàstica i es va constituir un estat confederat en què cada regne conservava la seva identitat pròpia. D'aquesta manera, Aragó va mantenir les seves institucions d'autogovern i el seu dret, i també la llengua. Catalunya també va conservar la seva identitat política i cultural. L'únic que tenien en comú tots dos regnes era el monarca. La unió amb Aragó significà la creació d'un estat fort que culminà la conquesta i la repoblació de la Catalunya Nova (Tortosa, 1148; Lleida, 1149) i l'expansió per la Mediterrània iniciada amb el regnat de Jaume I.

6. L'art romànic a Catalunya

A Catalunya, l'època del romànic coincideix amb la formació històrica del país (del segle XI al XIII). El romànic és un art feudal i cristià, per això els edificis més representatius són religiosos: esglésies, monestirs i seus episcopals. L'església, que és l'edifici més representatiu del romànic, es caracteritza per: planta de creu llatina, d'una a tres naus i absis semicirculars; presenta murs gruixuts reforçats amb contraforts i amb poques obertures.

La difusió del romànic per Catalunya ve de la mà de l'abat Oliba (segles X- i XI). Va ser bisbe de Vic i decidit partidari de la casa comtal de Barcelona. Va impulsar les assemblees de pau i treva i va establir vincles amb el papat i amb altres bisbats. Abans de ser bisbe de Vic va ser abat de Ripoll i va convertir el monestir en un centre cultural i intel·lectual de primer ordre. És considerat el pare espiritual de Catalunya.

Pel que fa a l'arquitectura, distingim tres grans períodes:

- **preromànic:** amb influències visigòtiques, carolíngies i mossàrab; exemple: església de Terrassa.
- **primer romànic:** amb influències de la Llombardia. El romànic llombard és el més característic i genuí de Catalunya; exemples: Sant Martí del Canigó, esglésies de Boí...
- **segon romànic:** incorpora elements del romànic francès, més monumental i decoratiu; exemples: Sant Joan de les Abadesses, la Seu d'Urgell, monestir de Sant Cugat, Sant Pau del Camp...
- **romànic de transició:** propi del segle XIII, que a les darreres fases incorpora elements gòtics; exemple: seus velles de Lleida i Tarragona.

L'escultura i la pintura són simbòliques i antinaturalistes. Destaquen els conjunts de Santa Maria i Sant Climent de Taüll. En escultura trobem la portalada del monestir de Ripoll i imatges de mares de déu com la Verge de Montserrat, patrona de Catalunya.

Pantocràtor de Sant Climent de Taüll

7. Jaume I i l'expansió per la Mediterrània

Sota el seu regnat es va consolidar la Corona d'Aragó i s'inicià l'expansió territorial. Jaume I (1208- 1276) era fill de Pere I el Catòlic. Va conquerir els regnes musulmans de Mallorca i València i va dotar els dos territoris de Corts. L'únic lligam que tenien amb Catalunya era lingüístic i la figura del rei. D'aquesta manera naixien els Països Catalans, no com a unitat política sinó lingüística. Aquest mateix monarca va incrementar les relacions comercials amb el nord d'Àfrica i amb la Mediterrània. Fou l'artífex de la redacció del *Llibre del Consolat de Mar*, primer còdex jurídic marítim, vigent a la Mediterrània fins al segle XIX. Sota el seu regnat es van crear les Corts i el Consell de Cent de Barcelona, i hi va haver un progrés molt important de la cultura catalana amb figures com Ramon Llull o el mateix rei, que va escriure una autobiografia, *El llibre dels feyts*.

Jaume I presidint les Corts

8. Les institucions catalanes: les Corts, la Generalitat i el Consell de Cent

Les Corts són l'expressió de la sobirania nacional dins l'estat català medieval. El seu origen es troba en les corts comtals i en les assemblees de pau i treva creades per l'abat Oliba. S'articulen sota el regnat de Jaume I. Estaven formades per representants de la noblesa, de l'Església i de les ciutats. Exercien dues funcions: redactar i aprovar lleis i proporcionar diners al monarca, que tenia l'obligació de convocar-les un cop l'any. És per això que parlem de forma de govern pactada, la primera a Europa, entre la monarquia i les institucions polítiques del país. **La Generalitat**, creada el 1359, en el seu origen era una institució encarregada de recaptar els tributs i tenir cura de l'execució dels acords votats a les Corts. Amb el temps es va convertir en baluard de la defensa de les constitucions del país i dels seus privilegis enfront dels abusos de la monarquia, sobretot a partir del segle XV, amb l'arribada de la dinastia castellana dels Trastàmara.

El **Consell de Cent de Barcelona** estava format per cinc consellers, que eren els que administraven els assumptes de la ciutat, i per cent prohoms de les diferents classes socials, que exercien funcions consultives. A partir del segle XIV, el control del Consell de Cent passà a mans de les classes benestants (Biga), la qual cosa va provocar enfrontaments amb les classes populars, sobretot amb els petits comerciants i els menestrals (Busca).

Busca informació sobre la seu de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona; seria interessant que fessis una visita guiada, ja que els edificis són dos exemples del gòtic civil català.

A la mort de Jaume I, els seus regnes quedaren repartits entre els seus fills: Jaume heretà Mallorca, el Rosselló, la Cerdanya i Montpeller, que constituí un regne independent fins l'any 1343, en què Pere III el Cerimoniós el reintegra per la força a la Corona d'Aragó. Pere el Gran (1276- 1285) heretà la resta de la Corona d'Aragó. Va conquerir Sicília. A la seva mort el va succeir Alfons el Franc (1285- 1291), que va conquerir definitivament Menorca.

Jaume II el Just (1291- 1327) va continuar la política mediterrània del seu pare. Va establir relacions comercials amb Xipre i va conquerir Sardenya; resten vestigis d'aquesta presència catalana a Sardenya, a l'Alguer, on encara es parla català.

Les relacions amb Bizanci van ser tan fortes que l'emperador va demanar ajut a Jaume II per vèncer els turcs. Jaume II va enviar-hi un cos de soldats professionals, anomenats almogàvers, comandats per Roger de Flor i Ramon Muntaner, que van vèncer els turcs. El fill de l'emperador, malgrat la victòria, recelós de Roger de Flor, el va fer assassinar, i això va provocar l'anomenada venjança catalana. Van assaltar diverses ciutats de l'imperi Bizantí i van conquerir els ducats d'Atenes i Neopàtria.

9. Les rutes comercials catalanes

El creixement del segle XIII va comportar una expansió econòmica. El creixement agrícola va permetre el comerç interior, bàsicament de cereals, i l'exterior: vi, safrà, fruits secs i oli.

Les rutes comercials catalanes eren tres:

- a. Ruta de la Mediterrània oriental: illes Gregues, Síria i Egipte. Els catalans canviaven teixits, ferro i mercuri per espècies, cera, cotó i esclaus.
- b. Ruta de la Mediterrània occidental: nord d'Àfrica, Sicília, Còrsega i Sardenya. Canviaven oli, fruits secs, terrissa i roba per blat i cotó.
- c. Ruta atlàntica: Països Baixos. Hi havia una important colònia catalana, on els catalans venien productes orientals.

Al llarg d'aquestes rutes, els catalans van establir un seguit de seus comercials anomenades consolats de mar. Les rutes es completaven amb les rutes peninsulars: Castella, Portugal i l'Al-Andalus.

Aquesta expansió comercial es va produir gràcies al ressorgiment de les ciutats i a l'aparició d'una burgesia amb dinamisme i força; Barcelona n'és l'exemple més clar. A partir del segle XIII va ressorgir, sobretot durant el regnat de Jaume I, que va crear les institucions de govern municipal. L'època de plenitud arriba fins a la segona meitat del segle XIV. La ciutat creix molt, arriba a tenir 40.000 habitants. Era una ciutat dinàmica i comercial i un important centre de producció artesana. Tenien molta importància els gremis. L'activitat de la ciutat es va manifestar en la construcció d'edificis religiosos com: Santa Maria del Mar, Basílica del Pi, monestir de Pedralbes, etc., i en la construcció d'edificis civils: Palau de la Generalitat, Palau Reial / Saló del Tinell, Ajuntament de Barcelona / Saló de Cent, Hospital de la Santa Creu, les Drassanes, la Llotja i tot un seguit de palaus burgesos com els del carrer Montcada.

En el segle XV, Barcelona va perdre molta població i va sofrir un seguit de lluites polítiques i a més el centre comercial de la Corona d'Aragó passà a València.

Podríeu fer una sortida al barri gòtic de Barcelona.

10. Una llarga decadència

Durant el regnat de Pere III el Cerimoniós (1336- 1387) va començar una llarga decadència iniciada el 1333 i que tindrà el seu punt culminant al segle XV, amb la guerra civil catalana (1462- 1472). Aquesta llarga decadència es va donar a tota l'Europa occidental i, com veurem, Catalunya no en restà al marge.

L'any 1333, conegut a l'època com «lo mal any primer», va iniciar un cicle de males collites, desgràcies naturals (sequeres, terratrèmols...), i a partir de 1348 la pesta negra, que es repetiria al llarg del segle XIV i XV. Tot això va provocar fam i grans mortaldats, Catalunya va passar de 500.000 a 200.000 habitants aproximadament; abandonament dels camps; disminució de la producció agrícola. La gent emigrava a les ciutats, però aquestes també estaven en crisi.

La crisi econòmica va donar pas a una greu crisi social al camp, amb l'inici del problema remença. - Els remences eren els pagesos que treballaven la terra del senyor i que no podien abandonar-la sense el seu permís. No eren homes lliures; si volien ser-ho havien de comprar la seva llibertat, és a dir, s'havien de redimir: d'aquí ve el nom de *remença*, que significa 'remissió.' A més, els pagesos es veien sotmesos a una sèrie d'abusos i drets senyorials anomenats mals usos. Gairebé un terç de la població catalana era remença.

Els remences rics van ser els que es van revelar davant d'aquesta situació d'injustícia, i durant cent anys van lluitar per obtenir la llibertat i millorar la seva condició. El problema el va solucionar Ferran II, amb la Sentència Arbitral de Guadalupe (1486), que va abolir els mals usos, i els remences van passar a ser homes lliures, però Ferran II va mantenir les rendes i les lleis feudals.

Al món urbà també hi va haver conflictes entre el patriciat i els menestrals pel control del poder polític. La crisi va provocar que, des de finals del segle XIV, esclatés una violència social contra els jueus –assalts als calls o barri jueus–, perquè se'ls considerava responsables de les desgràcies del país.

A tot això cal sumar-hi les guerres entre Pere III i Pere el Cruel de Castella, guerra dels dos Peres, i les guerres a Sardenya i Sicília, que van esgotar el país. Amb aquest panorama tan negre arribem al segle XV.

Suggeriment. Abans de continuar subratlla del text que has llegit les causes que van provocar la llarga decadència del nostre país.

11. La fi de la dinastia nacional catalana i l'arribada dels Trastàmara

L'any 1410 moria sense descendència el rei Martí l'Humà. Amb la seva mort s'acabava la dinastia començada amb Guifré el Pelós al segle IX.

L'any 1412 es van reunir a Casp representants dels tres estats que formaven la Corona d'Aragó per tal de decidir qui havia de ser el nou rei. Hi havia dos candidats: Jaume d'Urgell (que era el candidat natural a succeir Martí l'Humà), que tenia el suport majoritari de Catalunya, i Ferran d'Antequera (que reclamava els seus drets, malgrat ser castellà, ja que la seva mare, Elionor d'Aragó, era filla de Pere III el Cerimoniós).

Finalment es va imposar Ferran d'Antequera, que va comptar amb el suport de València i d'Aragó, que van aprofitar la indecisió i l'afebliment de Catalunya, que, com ja has vist, travessava una greu crisi. L'entronització de la nova dinastia castellana va significar l'inici d'una nova etapa a Catalunya marcada per les tensions entre la monarquia i les institucions d'autogovern, que culminarà amb la guerra civil de 1462-1472.

El segle XV va significar un agreujament dels problemes socials, econòmics i polítics iniciats durant la segona meitat del segle XIV. A Ferran I el va succeir Al-

fons IV el Magnànim (1416-1458). El seu regnat es va caracteritzar per la conquesta de Nàpols, que va esgotar encara més el país, i per l'absència del rei, que des de la conquesta de Nàpols va traslladar allí la cort. Finalment la crisi esclata en forma de guerra civil (1462- 1472) durant el regnat de Joan II (1458-1479), que es va enfrontar constantment contra les institucions catalanes.

12. La guerra civil catalana

Aquesta guerra va enfrontar la monarquia, que tenia el suport dels pagesos remences, de les classes populars de Barcelona (anomenades Busca) i d'alguns clergues, i la Generalitat, que tenia el suport de la noblesa, de les classes dirigents de Barcelona (anomenades Biga) i d'una part del clergat.

La guerra va ser molt llarga i va acabar amb la Pau de Pedralbes el 1472, per la qual Joan II reconeixia les constitucions de Catalunya i la forma de govern pactista, pròpia de Catalunya, i la Generalitat reconeixia Joan II com a rei.

A Joan II el va succeir Ferran II el Catòlic (1479- 1516), que va intentar resoldre els greus problemes heretats de la guerra civil. En paraules de Vicens Vives: «El regnat de Ferran II va significar el redreç de Catalunya». Va consolidar el pactisme, amb la promulgació de la Constitució de l'Observança (1481). Per evitar el control del poder oligàrquic en les institucions catalanes va introduir el sistema d'insaculació o elecció per sorteig.

Per resoldre el problema remença va promulgar el 1486 la Sentència Arbitral de Guadalupe.

També va adoptar mesures protectores del comerç, la navegació i l'artesania. En política exterior va reincorporar el Rosselló i el regne de Nàpols.

L'any 1469, Ferran es va casar amb Isabel de Castella. Aquest matrimoni va significar la unió, només dinàstica, dels dos regnes peninsulars. A partir d'aquest moment Catalunya comença una nova etapa històrica.

13. L'art gòtic

Cronològicament comprèn del segle XII al XVI. A Catalunya el va introduir l'orde del Cister. A partir del segle XIV, coincidint amb la plenitud de Catalunya, l'art gòtic va conèixer una època d'esplendor. Santa Maria del Mar és una perfecte síntesi de les característiques del gòtic català: espai ampli i puresa geomètrica i sobrietat decorativa, racionalisme, funcionalitat i harmonia.

El gòtic també va destacar en l'arquitectura civil, sobretot a Barcelona: les Drassanes, la Llotja, el Saló del Tinell, el Palau de la Generalitat, els palaus del carrer Montcada, l'Hospital de la Santa Creu.

Podries visitar el barri gòtic de Barcelona, les seus de Girona, Lleida i Tarragona.

La pintura i l'escultura són més naturalistes i realistes, fruit d'una cultura més secularitzada i d'una visió religiosa més humana.

Podries visitar el MNAC (Museu Nacional d'Art de Catalunya), el Museu Episcopal de Vic, el Museu Episcopal de Solsona.

Podries visitar les Drassanes de Barcelona i fer la ruta del Cister.

ACTIVITATS D'APRENENTATGE

Activitat 1

Uneix amb fletxes:

418	alliberament de Barcelona per Carlemany i creació de la Marca Hispànica
801	creació del regne visigot de Toledo
988	formació de la Corona d'Aragó
1137	independència de Catalunya
1359	creació de la Generalitat
1410	mort de Martí l'Humà, fi de la dinastia nacional catalana

Activitat 2

Defineix els conceptes de Catalunya Vella i Catalunya Nova.

Activitat 3

Llegeix el text següent i digues quines són les teories sobre l'origen del nom de Catalunya.

Per explicar la procedència del mot Catalunya han estat ideades diverses teories. Una de les que ha gaudit de més predicament el suposava derivat de Gotolàndia, país dels gots. Una altra teoria suposava que, a causa de la gran abundor de castells que hi havia al nostre país en els primers temps de la Reconquesta, el nom de castlans o catlans, que es donava als qui tenien encomanat algun castell, s'estengué a tots els habitants del territori, i que de catlà va derivar el mot català, i d'aquest el nom de Catalunya. Recentment ha estat posada en valor la teoria que col·loca l'origen del mot catalans en una metàtesi de laketans, nom d'una de les tribus principals del nostre país. Més recentment encara ha estat suggerida la possibilitat que el nom de Catalunya provingués de Calat-Taluniya (castell de Taluniya), que seria el nom que els àrabs haurien donat a Montsó i haurien aplicat després al país situat més enllà d'aquesta localitat de la vora del Cinca.

1. metàtesi: transposició de sons dins la cadena parlada.

Ferran Soldevila, *Resum d'història dels Països Catalans*, Barcino, 1994

Activitat 4

Completa el quadre següent:

	Art romànic	Art gòtic
Cronologia	segle XI	segle ..... al XVI
Arquitectura	Planta de creu llatina, ... a tres naus i absis	Espais amplis, puresa geomètrica .....
Pintura i escultura	Simbòliques i	

Activitat 5

En el mapa situa els següents territoris de la Corona d'Aragó: Sardenya, Sicília, Nàpols i Neopàtria.

Activitat 6

Completa les tres rutes del comerç català.

Ruta de la Mediterrània oriental	Illes gregues, Síria i Egipte

Activitat 7

Completa la definició de les funcions que tenien les Corts catalanes:

- a) redactar i aprovar lleis
- b) .....

Activitat 8

Completa cada una de les frases amb l'expressió del requadre que correspongui:

Sota el govern de ..... tots els comtats catalans es van unir al de Barcelona i es va iniciar el procés de feudalització.

Ramon Berenguer I - Jaume I el Conqueridor - Borrell II

La formació de la Corona d'Aragó es va produir al segle .....

X - XII - XIII

Políticament, la Corona d'Aragó es va constituir com un estat .....

confederat - autoritari - - centralista

El Consell de Cent .....

governava la ciutat de Barcelona - governava Catalunya - redactava i aprovava lleis

En els seus orígens, la Generalitat s'encarregava de .....

redactar i aprovar lleis - governar Catalunya - recaptar els tributs i tenir cura dels acords votats a les Corts

Activitat 1

D'aquests topònims digues quin és d'origen àrab:
Barcelona, Tarragona, Lleida, Tortosa, Cambrils.

Activitat 2

Assenyala la frase correcta:

- a) Guifré el Pelós, que va viure al segle IX, és considerat l'iniciador de la dinastia nacional catalana.
- b) Guifré el Pelós va reconquerir l'anomenada Catalunya Nova.
- c) En temps de Ramon Berenguer I es va formar la Corona d'Aragó.
- d) Jaume I va conquerir Mallorca i València.
- e) En temps de Jaume I es va crear la Generalitat.
- f) Durant el regnat de Pere III el Cerimoniós va començar una llarga decadència.
- g) La guerra civil catalana va acabar amb la pau de Barcelona.
- h) Els visigots van arribar a Catalunya al segle VI.

Activitat 3

En quin any es va crear la Corona d'Aragó?

Activitat 4

Completa els quatre períodes arquitectònics del romànic català:

- 1.
2. primer romànic: amb influències de la Llombardia
- 3.
4. romànic de transició: amb influències gòtiques

Activitat 5

Digues quina afirmació és veritable (V) i quina falsa (F).

- a) La Sentència Arbitral de Guadalupe es va promulgar per ratificar els mals usos.
- b) La Sentència Arbitral de Guadalupe es va promulgar per posar fi als mals usos.

Activitat 6

A la mort de Martí l'Humà el 1410, quins eren els dos pretendents a succeir-lo?

Activitat 7

Completa el quadre:

El Consell de Cent estava format per:
a) cinc consellers que administraven els assumptes de la ciutat
b)

Activitat 8

Uneix amb fletxes:

Remença	pagesos que per ser lliures havien de comprar la llibertat
Mals usos	classe dirigent de Barcelona
Biga	classe popular de Barcelona
Busca	elecció dels càrrecs públics per sorteig
Insaculació	drets senyorials
Pactisme	forma de govern pactada entre el rei i les Corts

Activitat 1

Uneix amb fletxes:

418	→	alliberament de Barcelona per Carlemany
801	→	creació del regne visigot de Tolosa
988	→	formació de la Corona d'Aragó
1137	→	independència dels comtats catalans respecte als reis francs
1359	→	creació de la Generalitat
1410	→	mort de Martí l'Humà

Activitat 2

Defineix els conceptes de Catalunya Vella i Catalunya Nova.

Catalunya Vella: era la franja pirenaica i tot el territori oriental fins a la vall i la desembocadura del Llobregat. És el territori alliberat als àrabs des del segle IX i on naixerà Catalunya i es desenvoluparà fins a mitjans del segle XII, en què conquerirà l'anomenada Catalunya Nova.

Catalunya Nova: tot el territori al sud del riu Llobregat. Aquí els àrabs s'hi van establir durant quatre segles i hi van deixar moltes influències, sobretot en la toponímia. Per exemple: Tortosa, Lleida, Balaguer, Siurana.

Activitat 3

Llegeix el text següent i digues quines són les teories sobre l'origen del nom de Catalunya.

Per explicar la procedència del mot Catalunya han estat ideades diverses teories. Una de les que ha gaudit de més predicament el suposava derivat de Gotolàndia, país dels gots. Una altra teoria suposava que, a causa de la gran abundor de castells que hi havia al nostre país en els primers temps de la Reconquesta, el nom de castlans o catlans, que es donava als qui tenien encomanat algun castell, s'estengué a tots els habitants del territori, i que de catlà va derivar el mot català, i d'aquest el nom de Catalunya. Recentment ha estat posada en valor la teoria que col·loca l'origen del mot catalans en una metàtesi de laketans, nom d'una de les tribus principals del nostre país. Més recentment encara, ha estat suggerida la possibilitat que el nom de Catalunya provingués de Calat-Taluniya (castell de Taluniya), que seria el nom que els àrabs haurien donat a Montsó i haurien aplicat després al país situat més enllà d'aquesta localitat de la vora del Cinca.

1. metàtesi: transposició de sons dins la cadena parlada.

Ferran Soldevila, *Resum d'història dels Països Catalans*,
Barcino, 1994

Hi ha quatre teories respecte a l'origen del nom de Catalunya:

- Deriva del nom Gotolàndia, és a dir, país dels gots.
- Per l'abundor de castells que hi havia al nostre país. Els senyors dels castells eren els castlans o catlans, i d'aquí va derivar a designar els habitants d'aquest territori. De catlà va derivar català i d'aquest el nom de Catalunya.
- De la metàtesi de Iaketans, que era un poble iber que vivia al nostre territori, va derivar a catalans.
- El nom de Catalunya prové de Calat-Taluniya, que era el nom que haurien donat els àrabs a Montsó.

Activitat 4

Completa el quadre següent:

	Art romànic	Art gòtic
Cronologia	segle XI al XIII	segle XIV al XVI
Arquitectura	Planta de creu llatina, d'una a tres naus i absis semicircular, murs gruixuts reforçats amb contraforts i poques obertures.	Espais amplis, puresa geomètrica i sobrietat decorativa, racionalisme, funcionalitat i harmonia.
Pintura i escultura	Simbòliques i antinaturalistes.	Més naturalista i realista que el romànic, fruit d'una cultura més secularitzada i d'una visió religiosa més humana.

Activitat 5

En el mapa situa els següents territoris de la Corona d'Aragó: Mallorca, València, Sardenya i Sicília.

La solució està al mapa que trobaràs als continguts de la unitat.

Activitat 6

Completa les tres rutes del comerç català.

Ruta de la Mediterrània oriental	Illes gregues, Síria i Egipte
Ruta de la Mediterrània occidental	Nord d'Àfrica, Sicília, Còrsega Sardenya
Ruta atlàntica	Països Baixos

Activitat 7

Completa la definició de les funcions que tenien les Corts catalanes:

- a) redactar i aprovar lleis
- b) proporcionar diners al rei

Activitat 8

Completa cada una de les frases amb l'expressió del requadre que correspongui:

Sota el govern de **Ramon Berenguer** / tots els comtats catalans es van unir al de Barcelona i es va iniciar el procés de feudalització.

Ramon Berenguer I - Jaume I el Conqueridor - Borrell II

La formació de la Corona d'Aragó es va produir al segle **XII**.

X - XII - XIII

Políticament, la Corona d'Aragó es va constituir com un estat **confederat**.

confederat - autoritari - centralista

El Consell de Cent **governava** la ciutat de Barcelona.

governava la ciutat de Barcelona - governava Catalunya - redactava i aprovava lleis

En els seus orígens, la Generalitat s'encarregava de **recaptar els tributs i tenir cura dels acords votats a les Corts**.

redactar i aprovar lleis - governar Catalunya - recaptar els tributs i tenir cura dels acords votats a les Corts

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVAUUACIÓ

Activitat 1

D'aquests topònims digues quin és d'origen àrab:

Lleida, Tortosa, Cambrils.

Activitat 2

Assenyala la frase correcta:

- c) Guifré el Pelós, que va viure al segle IX, és considerat l'iniciador de la dinastia nacional catalana. **Correcta**
- d) Guifré el Pelós va reconquerir l'anomenada Catalunya Nova. **Incorrecta**
- e) En temps de Ramon Berenguer I es va formar la Corona d'Aragó. **Incorrecta**
- f) Jaume I va conquerir Mallorca i València. **Correcta**
- g) En temps de Jaume I es va crear la Generalitat. **Incorrecta**
- h) Durant el regnat de Pere III el Cerimoniós va començar una llarga decadència. **Correcta**
- i) La guerra civil catalana va acabar amb la pau de Barcelona. **Incorrecta**
- j) Els visigots van arribar a Catalunya al segle VI. **Incorrecta**

Activitat 3

En quin any es va crear la Corona d'Aragó?

La Corona d'Aragó es va crear l'any 1137.

Activitat 4

Completa els quatre períodes arquitectònics del romànic català:

1. preromànic: amb influències carolíngies i mossàrabs
2. primer romànic: amb influències de la Llombardia
3. segon romànic: amb influències del romànic francès
4. romànic de transició: amb influències gòtiques

Activitat 5

Digues quina afirmació és veritable (V) i quina falsa (F).

- a) La Sentència Arbitral de Guadalupe es va promulgar per ratificar els mals usos. **F**
- b) La Sentència Arbitral de Guadalupe es va promulgar per posar fi als mals usos. **V**

Activitat 6

A la mort de Martí l'Humà el 1410, quins eren els dos pretendents a succeir-lo?

Els dos pretendents eren Jaume d'Urgell i Ferran d'Antequera.

Activitat 7

Completa el quadre següent:

El Consell de Cent estava format per:
a) cinc consellers que administraven els assumptes de la ciutat
b) cent prohoms de les diferents classes socials que tenien funcions consultives

Activitat 8

Uneix amb fletxes:

Remença → pagesos que per ser lliures havien de comprar la seva llibertat

Mals usos → classe dirigent de Barcelona

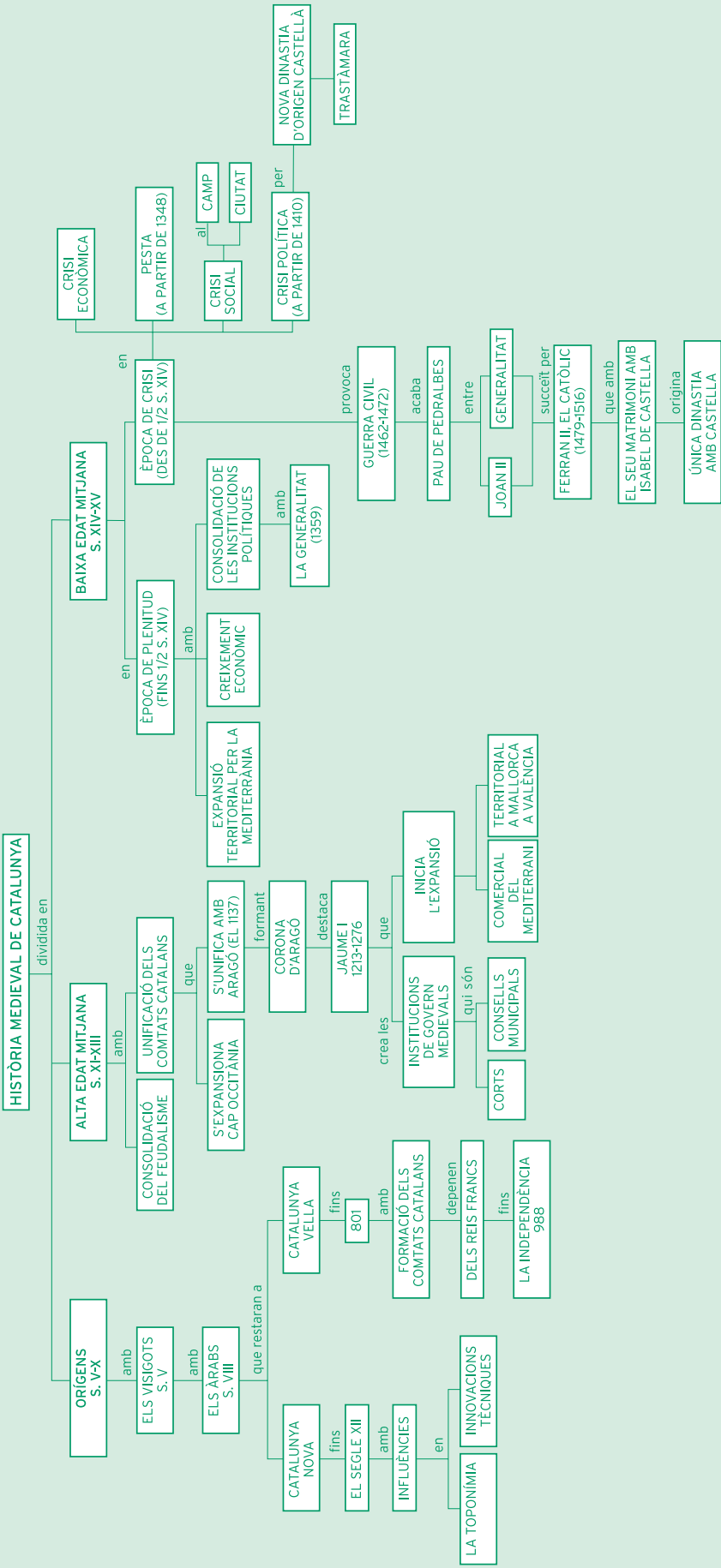
Biga → classe popular de Barcelona

Busca → elecció dels càrrecs públics per sorteig

Insaculació → drets senyorials

Pactisme → forma de govern pactada entre el rei i les Corts

QUÈ HAS TREBALLAT?

com ho porto?

QUADRE D'AUTOAVALUACIÓ

En acabar la unitat, sóc capaç de:	Sí	No	A mitges	Activitat d'aprenentatge en què ho has treballat	Activitat d'avaluació en que ho has treballat
Saber que els visigots es van establir a Catalunya entre els segles V i VIII				1	2
Saber diferenciar els territoris de la Catalunya Vella i els de la Catalunya Nova				2	1
Saber que entre els segles XI i XII es va consolidar el feudalisme als comtats catalans i l'hegemonia del comtat de Barcelona sobre la resta de comtats.				8	2
Saber definir les característiques de la formació de la Corona d'Aragó.				8	3 i 8
Saber l'origen del nom de <i>Catalunya</i> .					3
Saber diferenciar l'art romànic de l'art gòtic.				4	2
Saber que durant el regnat de Jaume I es va iniciar l'expansió política i comercial de la Corona d'Aragó per la Mediterrània.				5 i 6	2
Saber definir el concepte de <i>política pactista</i> .				8	
Saber definir les funcions de les Corts.					7
Saber quan es va crear la Generalitat i quina funció tenia.					8
Saber identificar les causes que van provocar la decadència de Catalunya a partir de la segona meitat del segle XIV.				Sugeriment en el text	2
Saber qui formava part del Consell de Cent.				8	7

Unitat 4

L'EDAT MODERNA A OCCIDENT

què treballaràs?

En aquesta unitat treballaràs les idees principals següents:

- L'Edat Moderna és l'etapa històrica que es desenvolupa entre els segles XV i XVIII.
- El Renaixement es desenvolupa al llarg del segle XV i és l'etapa de transició entre el món medieval i el món modern.
- A l'Edat Moderna, l'agricultura i la ramaderia van augmentar els seus rendiments i el comerç i l'artesania es van recuperar.
- Al llarg dels segles XVI i XVII es va consolidar una nova burgesia comercial enfront de la noblesa medieval, que anirà perdent el poder polític.
- A l'Edat Moderna es consoliden les monarquies autoritàries, que amb el suport econòmic de la burgesia creen els grans imperis colonials a partir del descobriment d'Amèrica.
- El descobriment d'Amèrica va suposar per Europa l'arribada de matèries primeres, sobretot d'or i de plata, en grans quantitats, la qual cosa va permetre la creació dels grans imperis colonials com l'espanyol.
- D'Amèrica també van arribar nous aliments com el sucre i la patata.
- A començaments del segle XVI hi va haver una profunda crisi en el si de l'Església catòlica provocada per la reforma de Luter, que comportà la divisió de l'Església.

- La Reforma va ser un moviment de protesta davant la crisi moral i la corrupció de l'Església des de feia segles.
- La divisió de l'Església va suposar l'inici d'una llarga etapa de guerres de religió a Europa entre catòlics i protestants.
- Per als pobles indígenes americans l'arribada dels europeus va suposar la fi de la seva identitat i la imposició de les lleis i els valors europeus.
- Al segle XV va sorgir una nova manera de pensar, l'Humanisme.
- El pensament humanístic, nascut a Itàlia, volia recuperar els valors de l'antiquitat clàssica.
- Al llarg de l'Edat Moderna es desenvolupen tres estils artístics: el Renaixement (segle XVI), el Barroc (segle XVII) i el Neoclàssic (segle XVIII).
- El Renaixement es va caracteritzar per una recuperació dels ideals artístics del món clàssic grec i romà.
- El Barroc, un art molt expressiu, exagerat, va sorgir com a resposta al Renaixement.
- El Neoclàssic va ser una tornada als ideals clàssics.
- El segle XVIII, conegut com l'època de la Il·lustració, va ser una època de creixement i de desenvolupament econòmic.
- Les transformacions econòmiques del segle XVIII no van anar acompanyades de millores social i polítiques de les classes no privilegiades, la qual cosa va provocar un seguit de conflictes socials que van culminar amb la Revolució francesa, l'any 1789.
- La Revolució francesa suposa la fi del món modern i l'inici del món contemporani.

En acabar la unitat has de ser capaç de:

- Conèixer que l'Edat Moderna és l'etapa històrica que es desenvolupa al llarg dels segles XVI, XVII i XVIII.
- Conèixer el Renaixement com l'etapa de transició entre el món medieval i el món modern.
- Distingir els diferents canvis (econòmics, polítics, religiosos, socials, artístics i científics) que es produeixen al llarg de l'Edat Moderna.
- Conèixer el descobriment d'Amèrica i les conseqüències que va comportar per als indígenes americans i per als europeus.
- Conèixer el pensament humanístic, sorgit a Itàlia al segle XV.
- Diferenciar l'art del Renaixement de l'art del Barroc.
- Conèixer el pensament il·lustrat i les transformacions econòmiques del segle XVIII.

L'Edat Moderna: època de canvis

El Renaixement és l'etapa històrica que es desenvolupa al llarg dels segles xv i xvi a l'Europa occidental, i marca el pas del món medieval al món modern. A partir de la segona meitat del segle xv, Europa va començar a sortir de la greu crisi que arrossegava des de mitjans del segle xiv. Es va revifar l'economia rural i es va reactivar la vida urbana, gràcies al desenvolupament del comerç i de l'activitat artesana, sobretot la tèxtil. També el poder de la monarquia es va enfortir molt i van sorgir els grans estats moderns. Va ser una època de canvis, que defineixen l'etapa històrica de l'Edat Moderna, que es desenvolupa al llarg dels segles xvi, xvii i xviii.

Els canvis que es donen en aquesta etapa es poden agrupar en sis grups:

1. Canvis econòmics

Els rendiments en l'agricultura i la ramaderia van augmentar i, per tant, es va reactivar el comerç. Va ser una etapa menys bèl·lica que el segle anterior, i això va afavorir el repoblament i la reconstrucció de pobles abandonats al llarg del segle xiv.

La recuperació del comerç i de les ciutats va afavorir la consolidació d'una burgesia comercial de caràcter capitalista.

2. Canvis polítics

Aquesta burgesia comercial va anar guanyant poder polític, davant l'antiga noblesa feudal, gràcies als préstecs que feia als monarques per tal que aquests poguessin tirar endavant les empreses de les colònies. Els grans beneficis que comportaven als monarques les empreses colonials van suposar un enfortiment de l'autoritat del rei enfront de la noblesa feudal. Tots aquests factors van afavorir l'aparició dels estats moderns, on el monarca incrementava la seva autoritat basant-se en la raó d'estat i en l'interès per la pàtria, i tenint un exèrcit professional i una administració centralitzada. Aquestes monarquies no reconeixien cap autoritat superior a la del rei, ni la dels senyors feudals ni la de l'Església. Per tal de consolidar el seu poder, el rei absolut assegurava que el poder li venia donat directament per Déu.

3. Canvis religiosos

a. La reforma

A començaments del segle xvi hi va haver una profunda crisi en el si de l'Església catòlica provocada per la Reforma de Luter, que comportà la divisió de l'Església. La Reforma va ser un moviment de protesta davant la crisi moral i el funcionament corrupte de l'Església catòlica des de feia segles. L'any 1517, el monjo alemany Luter va acusar l'Església de corrupte per vendre el perdó dels pecats als rics. Luter va iniciar un moviment de ruptura amb el Papa, que el va excomunicar, és a dir, el va apartar de l'Església. Luter, amb l'ajut dels prínceps alemanys, va iniciar un moviment de trencament amb l'Església de Roma anomenat protestantisme.

Els principis bàsics del protestantisme eren:

1. La justificació per la Fe: només la Fe pot salvar els creients, no les bones obres.
2. El sacerdocí universal: si només la Fe pot salvar els creients no té cap sentit l'existència d'una església separada de la resta dels creients; tots els creients són sacerdots.
3. L'autoritat de la Bíblia: interpretació lliure de la Sagrada Escriptura.

b. La Contrareforma

L'Església catòlica va intentar resoldre el problema amb la convocatòria del Concili de Trento (1545), però ja era massa tard per a l'aproximació de posicions i, a més, al Concili van guanyar les posicions més crítiques amb els protestants. Aquest fet i el triomf del protestantisme a diverses zones del nord d'Europa van donar lloc a un llarg procés de guerres de religió entre catòlics i protestants des de mitjans del segle XVI fins a mitjans del segle XVII.

A Trento es va fixar el dogma catòlic: salvació per la Fe i les obres, set sagraments, celibat per als eclesiàstics, culte a la Verge i als sants, la Bíblia només en llatí. Es van crear els seminaris i el catecisme, i es va potenciar molt la tasca missionera, sobretot a Amèrica.

La Companyia de Jesús, encapçalada pels jesuïtes, que van ser els grans difusors dels ideals de Trento, va ser fundada per sant Ignasi de Loiola el 1538.

Abans de continuar subratlla del text que has llegit els principals canvis econòmics, polítics i religiosos que es donen a l'Edat Moderna.

4. La recerca de noves rutes i el descobriment d'Amèrica

La prosperitat de les ciutats i de la burgesia estava fonamentada en el desenvolupament del comerç, sobretot el comerç de la ruta de la seda. Aquesta ruta començava al sud d'Àsia, d'on sortien els productes que, passant per la península d'Aràbia, arribaven a la Mediterrània, des d'on es distribuïen per tot Europa. Però aquesta ruta no era segura, ja que la Mediterrània oriental estava controlada pels turcs i era molt perillós navegar-hi. Això va fer que els comerciants cerquessin rutes alternatives per arribar a l'Índia.

Els primers van ser els portuguesos. El seu projecte era vorejar Àfrica fins a arribar a l'Índia. Seguint aquest camí, Bartolomé Días va arribar al cap de Bona Esperança el 1487. El 1498, un altre portuguès, Vasco da Gama, va arribar a l'Índia.

Mentre succeïa això, un genovès anomenat Cristòfor Colom va presentar als Reis Catòlics un projecte que havia estat rebutjat per Portugal: arribar a Àsia seguint la ruta de l'oest. Però el projecte de Colom partia de dos principis erronis: creia que la Terra era més petita del que realment és i també s'equivocava en pensar que la distància que separa Europa de l'Extrem Orient per terra era més llarga del que en realitat és. Aquests errors el van fer creure possible arribar a l'Índia donant la volta per l'oest.

Després de reticències inicials, Colom va rebre el suport de la reina de Castella i va començar el seu viatge el 3 d'agost de 1492 amb dues caravel·les (tipus de vai-

xell, típic del segle xv): *La Pinta* i *La Niña*, i una nau *La Santa María*. El 12 d'octubre de 1492, Colom va arribar a una illa, que va rebre el nom de Sant Salvador (illes Bahames). Després va navegar per la resta d'illes i va arribar a Cuba i a Haití. L'any 1493 va retornar i fou rebut pels Reis Catòlics a Barcelona. Colom encara faria tres viatges més i moriria el 1506 convençut que havia arribat a les costes d'Àsia. Però molts dels seus contemporanis ja creien que es tractava d'un nou món.

Un navegant florentí, Amerigo Vespucci, fou qui va posar el seu nom a un mapa de les noves terres, i així va néixer el nom d'Amèrica.

El 1522, i després de tres anys de navegació, Juan Sebastián Elcano va aconseguir donar la volta al món seguint la ruta de l'oest.

4.1. La conquesta del continent americà

A partir de l'ocupació de les illes del Carib (des de finals del segle xv), els espanyols van iniciar la conquesta del continent americà, empresa que va durar fins a mitjans del segle xvi.

El 1521, Hernán Cortés va conquerir els territoris de l'imperi Asteca (Mèxic i l'Amèrica Central). Més tard, el 1533, Francisco Pizarro va conquerir l'imperi Inca.

Els territoris conquerits que passaven a formar part de la monarquia hispànica es regien per les lleis castellanes. Per administrar els nous dominis es van crear dues institucions: el Consell d'Índies, que s'encarregava del govern, i la Casa de Contratación, que regulava els afers econòmics. A més, políticament, el territori es va dividir en diversos virregnats, governats per un virrei.

La societat estava dividida per criteris racials:

Primer hi havia els castellans, que controlaven les terres i el comerç i ocupaven els càrrecs de govern. Després, els mestissos, que estaven entre la població blanca i la població indígena, que va quedar sotmesa als blancs. Finalment hi havia els esclaus negres, que feien els treballs més durs i procedien del continent africà.

4.2. L'economia de les colònies americanes

Les principals activitats econòmiques eren l'explotació de les mines d'or i, sobretot, de plata. També eren molt importants les grans explotacions ramaderes, les plantacions sucreres i les explotacions agrícoles.

El comerç era un monopoli reial i estava controlat des de Sevilla a través de la Casa de Contratación.

Finalment destaquem les conseqüències que va comportar el descobriment d'Amèrica per als europeus i per als pobles americans.

Per als europeus:

- a. va suposar beneficiar-se dels imperis colonials amb les grans quantitats d'or i de plata que portaven d'Amèrica, que van permetre l'enfortiment de l'autoritat dels reis i l'enriquiment de la burgesia;

- Els europeus van conèixer nous productes agrícoles : la patata, el blat de moro, el sucre...;
- Part de la població europea va emigrar cap al Nou Món, i alhora es va començar a desenvolupar un comerç que va provocar la substitució de la Mediterrània per l'Atlàntic com a centre del comerç mundial;
- els descobriments van afavorir una nova visió, en fer entrar la cultura europea en contacte amb altres cultures, i també un desenvolupament ràpid de la ciència i de la tècnica.

Per als pobles americans el contacte amb els europeus va suposar:

- la mort de milions de nadius en les guerres de conquesta i les malalties que portaven els europeus, contra les quals els nadius no tenien anticossos;
- la submissió dels indígenes a l'autoritat dels europeus;
- un procés d'aculturació (eliminació dels seus valors i creences i imposició dels valors cristians i europeus).

5. Una nova forma de pensar: l'Humanisme

Durant l'Edat Mitjana, el pensament i la cultura estaven monopolitzats per l'Església i basaven la fe absoluta en allò que explicava la Bíblia. Hi havia una visió teocràtica del món i de l'univers, és a dir, tot girava al voltant de Déu. Però a partir de la segona meitat del segle XIV i sobretot a partir del XV tot el pensament va canviar; la cultura va deixar de ser monopoli de l'Església, van sorgir les primeres universitats i centres d'estudi i es va desenvolupar un nou corrent de pensament, l'Humanisme.

L'Humanisme es caracteritzava per:

- a. l'home passa a ser el centre del món, visió antropocèntrica;
- b. predomini de la raó;
- c. recuperació de la cultura clàssica.

Del pensament humanístic destaquen, sobretot, Petrarca i Erasme de Rotterdam. Erasme defensava l'estudi de la Bíblia no solament en llatí. Propugnava una religiositat basada en el contacte directe amb Déu, l'oració interior i la lectura de l'Evangelí. Durant tota la seva vida va treballar perquè els prínceps cristians deixessin de lluitar entre ells.

L'Humanisme va tenir una gran influència en el pensament i en la ciència dels segles XV i XVI.

Pel que fa a la ciència, destaca Copèrnic, que va dir que la Terra girava al voltant del sol.

En el pensament polític van destacar Tomàs Moro i Maquiavel.

6. L'art de l'Edat Moderna: el Renaixement i el Barroc

L'art dels segles XV i XVI és el Renaixement, que es caracteritza per:

David, de Miquel Àngel

- la recerca de la bellesa;
- un concepte de bellesa identificat amb l'harmonia, l'equilibri i la proporció;
- el renaixement dels cànons de bellesa de l'antiguitat - grecollatina;
- l'admiració per la cultura de Grècia i Roma.

El Renaixement neix al nord d'Itàlia i ràpidament es difon per tota l'Europa occidental. Florència és la ciutat que millor reflecteix el Renaixement. En aquesta ciutat van treballar els millors artistes de l'època.

Masaccio és considerat el primer pintor del Renaixement i Brunelleschi, el primer arquitecte.

Altres artistes destacats van ser:

En arquitectura: Bramante; en escultura: Miquel Àngel i Donatello, i en pintura: Botticelli, Leonardo da Vinci i el mateix Miquel Àngel.

Moisès, de Miquel Àngel

Al segle XVII la cultura i el pensament canvien. Al segle XVII sorgeix el concepte de *ciència empírica*, basat en l'experiència, l'observació i l'experimentació. Destaquen científics com Pascal i Newton, que descobreix la gravetat.

També va destacar Galileu, que va reafirmar la teoria de Copèrnic sobre el moviment dels planetes al voltant del Sol.

L'art d'aquesta nova etapa és el Barroc, que es desenvolupa al llarg del segle XVII i primera meitat del XVIII. Al Barroc s'abandonen els ideals clàssics de bellesa del Renaixement i són substituïts per l'exageració en les formes.

En el terreny artístic, aquest període es caracteritza per la teatralitat i l'espectacularitat que s'adopten en totes les manifestacions artístiques, amb les quals es vol fugir de la realitat.

En arquitectura destaca: Bernini; en pintura: Caravaggio, Rembrandt, Rubens i Velázquez, i en escultura: Bernini i Berruete.

El Palau de Versalles seria una síntesi perfecte de l'art barroc.

El segle XVIII: la Il·lustració i la fi del món modern

El segle XVIII és la transició del món modern al món contemporani. Malgrat que al segle XVIII van continuar existint les estructures de l'Edat Moderna, comença a haver-hi un seguit de transformacions socials, polítiques, econòmiques i culturals que deixen pas a finals de segle, a partir de la Revolució francesa (1789), a l'inici del món contemporani.

Totes les transformacions del segle XVIII es van esdevenir gràcies al moviment de la Il·lustració, que es va desenvolupar al llarg del segle.

La Il·lustració va ser un moviment filosòfic, literari i científic que es caracteritzava per:

- a. racionalisme: fe en la raó de l'home com a única força de progrés;
- b. naturalisme: creure en la bondat innata de l'home i una nova valoració de la natura;
- c. esperit antireligiós: oposició als dogmes de la religió i a les supersticions populars.

La Il·lustració també es va manifestar en la política per mitjà de l'anomenat despotisme il·lustrat. Els monarques del segle XVIII van governar influïts per les idees il·lustrades. La idea en què es fonamentava aquest despotisme il·lustrat es resumeix en la frase: «tot per al poble però sense el poble».

Els il·lustrats més destacats van ser: Voltaire, D'Alembert, Diderot, Mostesquieu i Rousseau.

Els il·lustrats defensaven la divisió de poders polítics, la llibertat de pensament i la llibertat econòmica, i s'enfrontaven a tots els obstacles que impedien aquesta llibertat, com ara els monopolis i els gremis.

El segle XVIII va ser un període de creixement i de desenvolupament econòmic. Es van establir les bases de la revolució industrial del segle XIX.

Al llarg del segle es va produir un augment molt important de la població grà-

cies a la disminució de la mortalitat, a causa de la millora de l'alimentació i de la disminució de les epidèmies.

La producció agrària va augmentar molt, igual que la industrial, i es va desenvolupar molt el comerç. A partir de 1760, primer a Anglaterra i després a tota l'Europa occidental, va començar el procés d'industrialització amb l'invent de la màquina de vapor.

Però aquestes importants transformacions no van anar acompanyades de millores socials, i això va provocar greus conflictes socials entre les classes privilegiades (el rei, la noblesa i l'Església) i les classes no privilegiades, sobretot la burgesia, que tenia el poder econòmic i ara volia el poder polític.

Aquestes tensions van donar lloc a un seguit de conflictes socials arreu d'Europa, el més important va ser la Revolució francesa (1789), que va suposar la fi del món modern i l'inici del món contemporani.

Activitat 1

Uneix amb fletxes:

segle xv	art barrocc
1517	descobrimenl d'Àmerica
1492	Elcano completa la volta al món iniciada per Magallanes
1522	Humanisme
segle xvii	Luter trenca amb l'Església de Roma
1498	Vasco da Gama arriba a l'Índia
1533	Pizarro conquesta l'imperi Inca

Activitat 2

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina falsa (F).

- El Renaixement és l'etapa històrica que es desenvolupa al llarg del segle xvii.
- Durant el Renaixement es va revifar l'economia rural i es va reactivar la vida urbana, gràcies al desenvolupament del comerç i de la indústria tèxtil.

Activitat 3

Completa el quadre dels principis bàsics del protestantisme.

1. justificació per la Fe
2.
3.

Activitat 4

Subratlla del text els canvis polítics, econòmics i religiosos que es produeixen a l'Edat Moderna.

- Aquesta activitat se suggereix en el text.

Activitat 5

Completa la frase següent:

Al segle xvii va sorgir el concepte de ..... basat en l'experiència, ... i .....

Activitat 6

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina falsa (F).

- Hernán Cortés va conquerir els territoris de l'imperi Inca.
- La Casa de Contratación de Sevilla regulava l'activitat econòmica amb Amèrica.
- Els europeus van portar d'Amèrica productes com la patata i el sucre.
- L'arribada dels europeus va suposar una millora en la qualitat de vida dels indígenes.
- A les colònies, la societat estava dividida per criteris racials.

Activitat 7

En el mapa situa l'imperi Asteca i l'imperi Inca.

Activitat 8

Completa el quadre següent:

L'Humanisme es defineix per:

1.

2. predomini de la raó

3.

Activitat 9

De les afirmacions següents digues quina correspon a l'art del Renaixement i quina a l'art del Barroc:

- admiració per la cultura de Grècia i Roma;
- harmonia, equilibri i proporció;
- teatralitat.

Activitat 10

Completa el quadre següent:

La Il·lustració es va caracteritzar per:
1. racionalisme
2.
3.

Activitat 11

Digues quina afirmació és veritable (V) i quina falsa (F).

- El segle XVIII va ser un període de creixement i desenvolupament econòmic.
- Al segle XVIII va augmentar la mortalitat.
- El comerç i la producció agrària van augmentar molt al segle XVIII.
- A partir de 1760 va començar el procés d'industrialització a l'Europa occidental.
- La natalitat va incrementar molt al llarg del segle XVIII.

Activitat 12

De la següent relació de noms digues quin correspon al Renaixement, al Barroc i a la Il·lustració.

Masaccio, Miquel Àngel, Donatello, Leonardo da Vinci, Bernini, Velázquez, Newton, Pascal, Montesquieu, Voltaire, Rousseau.

Renaixement	Barroc	Il·lustració

Activitat 1

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina falsa (F).

- Luter va trencar amb l'Església de Roma.
- Hernán Cortés va conquerir l'imperi Inca.
- L'any 1498 es va descobrir Amèrica.

Activitat 2

Completa la frase següent:

El ..... és l'etapa històrica que es desenvolupa al llarg dels segles xv i xvi a l'Europa occidental i marca el pas del món medieval al món .....

Activitat 3

D'aquesta relació de canvis que s'esdevenen a l'Edat Moderna, digues quin és econòmic, polític o religiós.

	econòmic	polític	religiós
Recuperació del comerç amb la recerca de noves rutes comercials.			
Aparició d'una burgesia comercial.			
Reforçament de l'autoritat reial, gràcies a les aliances que fa amb la burgesia per afeblir el poder de la noblesa.			
Ruptura de Luter amb el Papa de Roma.			

Activitat 4

Digues quina de totes dues afirmacions és correcta:

- L'arribada dels europeus va suposar una millora en la qualitat de vida dels indígenes americans.
- Els europeus van portar d'Amèrica productes com la patata i el sucre.

Activitat 5

Completa el text següent:

A les colònies americanes, la societat estava dividida per criteris ..... Hi havia els ....., que controlaven les terres i el comerç i ocupaven els càrrecs de govern. Després, els ....., que estaven entre la població blanca i la ..... Finalment hi havia els ....., que feien els treballs més durs i procedien del .....

Activitat 6

Digues el nom de dos pensadors il·lustrats.

Activitat 7

Uneix amb fletxes:

admiració per la cultura
de Grècia i Roma

teatralitat

Miquel Àngel

Bernini

Renaixement

Barroc

Activitat 8

Digues el nom de dos científics empírics.

Activitat 9

Explica les dues causes que van provocar l'augment de la població al segle XVIII a Europa.

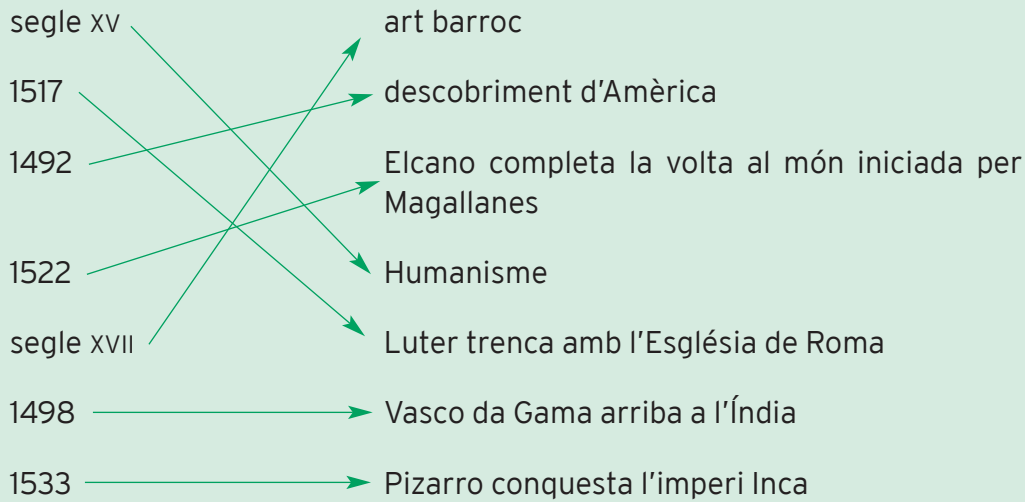

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENENTATGE

Activitat 1

Uneix amb fletxes:

Activitat 2

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina falsa (F).

- El Renaixement és l'etapa històrica que es desenvolupa al llarg del segle XVII F
- Durant el Renaixement es va revifar l'economia rural i es va reactivar la vida urbana, gràcies al desenvolupament del comerç i de la indústria tèxtil. V

Activitat 3

Completa el quadre dels principis bàsics del protestantisme.

1. justificació per la Fe
2. sacerdocí universal
3. autoritat de la Bíblia

Activitat 4

Subratlla del text els canvis polítics, econòmics i religiosos que es produeixen a l'Edat Moderna.

- rendiments en l'agricultura i la ramaderia van augmentar i, per tant, es va reactivar el comerç. La recuperació del comerç i de les ciutats va afavorir la consolidació d'una burgesia comercial de caràcter capitalista. Canvis econòmics.
- burgesia comercial va anar guanyant poder polític, davant l'antiga noblesa feudal, Els grans beneficis que comportaven als monarques les empreses colonials van suposar un enfortiment de l'autoritat del rei enfront de la noblesa feudal. Tots aquests factors van afavorir l'aparició dels estats moderns, on el monarca incrementava la seva autoritat i tenint un exèrcit professional i una administració centralitzada. Canvis polítics.

- profunda crisi en el si de l'Església catòlica provocada per la Reforma de Luter, que comportà la divisió de l'Església. Canvis religiosos.

Activitat 5

Completa la frase següent:

Al segle XVII va sorgir el concepte de **ciència empírica**, basat en l'experiència, l'**observació** i l'**experimentació**.

Activitat 6

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina falsa (F).

- Hernán Cortés va conquerir els territoris de l'imperi Inca. F
- La Casa de Contratación de Sevilla regulava l'activitat econòmica amb Amèrica. V
- Els europeus van portar d'Amèrica productes com la patata i el sucre. V
- L'arribada dels europeus va suposar una millora en la qualitat de vida dels indígenes. F
- A les colònies, la societat estava dividida per criteris racials. V

Activitat 7

En el mapa situa l'imperi Asteca i l'imperi Inca.

La solució està al mapa que trobaràs als continguts de la unitat

Activitat 8

Completa el quadre següent:

L'Humanisme es defineix per:

1. antropocentrisme
2. predomini de la raó
3. recuperació de la cultura clàssica

Activitat 9

De les afirmacions següents digues quina correspon a l'art del Renaixement i quina a l'art del Barroc:

- admiració per la cultura de Grècia i Roma (**Renaixement**)
- harmonia, equilibri i proporció (**Renaixement**)
- teatralitat (**Barroc**).

Activitat 10

Completa el quadre següent:

La Il·lustració es va caracteritzar per:

1. racionalisme
2. naturalisme
3. esperit antireligiós

Activitat 11

Digues quina afirmació és veritable (V) i quina falsa (F).

- El segle XVIII va ser un període de creixement i desenvolupament econòmic. V
- Al segle XVIII va augmentar la mortalitat. F
- El comerç i la producció agrària van augmentar molt al segle XVIII. V
- A partir de 1760 va començar el procés d'industrialització a l'Europa occidental. V
- La natalitat va incrementar molt al llarg del segle XVIII. V

Activitat 12

De la següent relació de noms digues quin correspon al Renaixement, al Barroc i a la Il·lustració.

Masaccio, Miquel Àngel, Donatello, Leonardo da Vinci, Bernini, Velázquez, Newton, Pascal, Montesquieu, Voltaire, Rousseau.

Renaixement	Barroc	Il·lustració
Masaccio, Miquel Àngel, Donatello, Leonardo da Vinci	Bernini, Velázquez, Newton, Pascal	Montesquieu, Voltaire, Rousseau

Activitat 1

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina falsa (F).

- Luter va trencar amb l'Església de Roma. V
- Hernán Cortés va conquerir l'imperi Inca. F
- L'any 1498 es va descobrir Amèrica. F

Activitat 2

Completa la frase següent:

El **Renaixement** és l'etapa històrica que es desenvolupa al llarg dels segles XV i XVI a l'Europa occidental i marca el pas del món medieval al món **modern**.

Activitat 3

D'aquesta relació de canvis que s'esdevenen a l'Edat Moderna, digues quin és econòmic, polític o religiós.

	econòmic	polític	religiós
Recuperació del comerç amb la recerca de noves rutes comercials.	Sí	No	No
Aparició d'una burgesia comercial.	Sí	No	No
Reforçament de l'autoritat reial, gràcies a les aliances que fa amb la burgesia per afeblir el poder de la noblesa.	No	Sí	No
Ruptura de Luter amb el Papa de Roma.	No	No	Sí

Activitat 4

Digues quina de totes dues afirmacions és correcta:

- L'arribada dels europeus va suposar una millora en la qualitat de vida dels indígenes americans. **Incorrecta**
- Els europeus van portar d'Amèrica productes com la patata i el sucre. **Correcta**

Activitat 5

Completa el text següent:

A les colònies americanes, la societat estava dividida per criteris **racials**. Hi havia els **castellans**, que controlaven les terres i el comerç i ocupaven els càrrecs de govern. Després, els **mestissos**, que estaven entre la població blanca i la **indígena**. Finalment hi havia els **negres**, que feien els treballs més durs i procedien del **continent africà**.

Activitat 6

Digues el nom de dos pensadors il·lustrats.

Voltaire i Montesquieu.

Activitat 7

Uneix amb fletxes:

admiració per la cultura
de Grècia i Roma

Renaixement

teatralitat

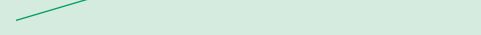

Barroc

Miquel Àngel

Bernini

Activitat 8

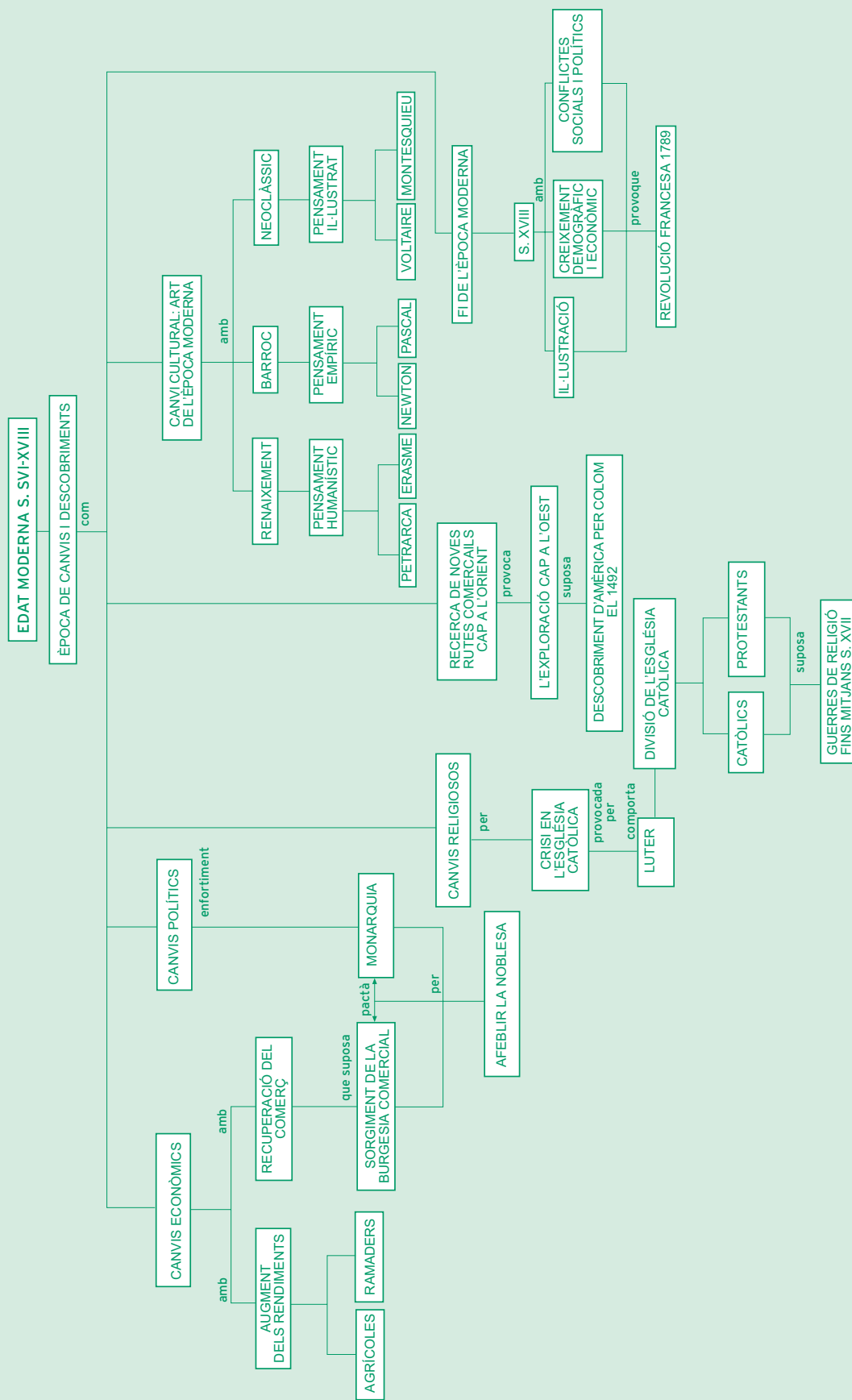
Digues el nom de dos científics empírics.

Newton i Pascal

Activitat 9

Explica les dues causes que van provocar l'augment de la població al segle XVIII a Europa.

L'augment de la natalitat i el descens de la mortalitat.

com ho porto?

QUADRE D'AUTOAVALUACIÓ

En acabar la unitat, sóc capaç de:	Sí	No	A mitges	Activitat d'aprenentatge en què ho has treballat	Activitat d'avaluació en que ho has treballat
Saber quina és la cronologia de l'Edat Moderna.					1
Saber definir el Renaixement.				2	2
Saber quins són els principis del protestantisme i qui els va preconitzar.				3	1
Conèixer els principals canvis polítics, econòmics i religiosos que es produeixen a l'Edat Moderna.				Suggeriment en el text	3
Conèixer les característiques de la conquesta d'Amèrica.				6	4
Saber com estava dividida la societat a les colònies americanes.				6	5
Saber definir el concepte de ciència empírica.				5	8
Saber diferenciar l'art del Renaixement de l'art del Barroc.				9, 12	7
Conèixer els fets més importants que es van esdevenir al segle XVIII.				10, 11, 12	9
Conèixer les causes que van provocar l'augment de població a Europa al segle XVIII.				11	9

Unitat 5

101

L'EDAT MODERNA A CATALUNYA

UNITAT 5 L'EDAT MODERNA A CATALUNYA

Socials 3. DEL FEU A LES AMÈRIQUES

què treballaràs?

En aquesta unitat treballaràs les idees principals següents:

- Amb el matrimoni d'Isabel de Castella i de Ferran de Catalunya -i Aragó (coneguts com els Reis Catòlics) el 1469, es produeix la unió dinàstica dels regnes peninsulars més importants
- Carles V, hereu dels Reis Catòlics, serà el primer rei de la de la dinastia dels Àustria (1516-1700).
- La monarquia hispànica era un conjunt de territoris, un d'ells la Corona d'Aragó, que l'únic vincle que tenien entre ells era el rei.
- Els monarques de la dinastia dels Àustria van ser: Carles V (1516-1556), Felip II (1556-1598), Felip III (1598-1621), Felip IV (1621- 1665) i Carles II (1665-1700).
- El centre de la monarquia era el regne de Castella, que va voler imposar als altres territoris les seves lleis i institucions, la qual cosa va provocar tensions i conflictes.
- La Corona d'Aragó va restar al marge de la dinàmica imperial castellana.
- A partir del regnat de Felip II van començar les friccions entre la monarquia i les institucions catalanes.
- Durant el regnat de Felip IV es produeix el trencament amb la monarquia: guerra dels Segadors (1640- 1652).
- El tractat dels Pirineus va suposar la pèrdua, a favor de França, de la Catalunya Nord.
- El regnat de Carles II (1665- 1700) va significar una

- tornada a la normalitat institucional entre la monarquia i Catalunya; és el que es coneix com a neoforalisme.
- Amb la mort sense descendència de Carles II comença la guerra de Successió (1702- 1714) entre Felip V i l'arxiduc Carles.
  - La guerra de Successió no solament va ser un conflicte hispànic –Castella donava suport a Felip V i la Corona d'Aragó a l'arxiduc Carles–, sinó que tot Europa també es va posicionar.
  - A partir del tractat d'Utrecht del 1713, els països que havien ajudat l'arxiduc Carles van passar a reconèixer Felip V i van abandonar Catalunya a la seva sort.
  - La victòria de Felip V, amb la caiguda de Barcelona l'Onze de Setembre del 1714, va suposar l'inici d'una etapa de repressió i la fi de l'estat català.
  - Felip V va suprimir totes les institucions catalanes i va prohibir l'ús oficial del català.
  - A partir de la segona meitat del segle XVIII, Catalunya va iniciar una etapa de recuperació econòmica i demogràfica, base de la industrialització del segle XIX.

En acabar la unitat has de ser capaç de:

- Descriure el procés de formació de la monarquia hispànica durant el regnat dels Reis Catòlics.
- Definir els fets més destacats de cada regnat de la monarquia hispànica al llarg dels segles XVI i XVII.
- Definir la relació de Catalunya amb la monarquia hispànica.
- Identificar les causes que van provocar la guerra dels Segadors.
- Saber les conseqüències de la guerra dels Segadors.
- Conèixer les causes i el desenvolupament de la guerra de Successió.
- Saber les conseqüències de la guerra de Successió.
- Explicar les característiques de la recuperació econòmica de Catalunya a partir del 1740.

1. La formació i evolució de la monarquia hispànica

Amb el matrimoni d'Isabel de Castella i Ferran de Catalunya i- Aragó el 1469 es va produir la unió dinàstica dels dos regnes peninsulars. Fou només dinàstica perquè la unió no va ser pas política, ja que cada regne es continuava regint per les seves lleis i constitucions; l'única política comuna era l'exterior, encara que aquesta era exercida normalment per Ferran, ja que Catalunya tenia una tradició de relacions exteriors que no tenia Castella. Es va introduir a Catalunya la Inquisició seguint el model castellà (era un tribunal eclesiàstic, sota control del rei, que s'encarregava de vigilar la puresa de la Fe cristiana i perseguir les heretgies). Isabel i Ferran van ser coneguts con els Reis Catòlics.

El 1516, els Reis Catòlics van ser succeïts pel seu nét Carles V, que inicià l'etapa històrica coneguda com la monarquia hispànica. La monarquia hispànica era el conjunt de països europeus i extraeuropeus que, amb independència de les seves institucions polítiques pròpies, tenien com a únic lligam una sola institució: el rei.

Amb Carles I s'inicia la dinastia dels Àustria (1516- 1700).

1.1. Carles V (1516- 1556)

El primer Àustria va heretar dels seus avis paterns l'imperi Alemany i els Països Baixos, i dels seus avis materns tots els territoris de la Corona d'Aragó i de Castella (Castella, Canàries, territoris africans i territoris americans).

Per governar aquests territoris, Carles V va nomenar un seguit de virreis.

En política interior va tenir que fer front a dues revoltes. A Castella es va produir la revolta de les Comunitats, en què les classes urbanes es van aixecar contra el nou rei, que consideraven estranger i que els obligava a pagar un seguit de nous impostos. Els comuners castellans van ser derrotats el 1521. Al País Valencià i a les Illes Balears es va produir la revolta de les Germanies. Els pagesos i els artesans es van revoltar contra la noblesa. La revolta popular va ser derrotada el 1523.

En política exterior, Carles V va haver d'afrontar tres problemes:

- Primer contra els prínceps alemanys, que es van convertir al protestantisme i es van enfrontar a Carles V, que era catòlic. Hi va haver un seguit de guerres de religió que van acabar amb la pau d'Augsburg el 1555, que acceptava la divisió de catòlics i protestants.
- Les guerres amb França: per controlar el ducat de Milà i el nord d'Itàlia.
- La lluita contra els turcs: en temps de Carles V els turcs van crear un gran imperi que controlava la mar Mediterrània i es dedicava a la pirateria. Els turcs no serien derrotats fins al regnat del seu fill Felip II.

El 1556, Carles V va abdicar i va dividir l'imperi entre el seu germà, que heretà el tron alemany, i el seu fill, que heretà la corona hispànica i les seves possessions.

1.2. Felip II (1556- 1598)

A més dels territoris de la Corona de Castella i els de la Corona d'Aragó, a partir de 1580 es va convertir en rei de Portugal. Va haver de fer front als problemes heretats del seu pare, Carles V.

En política interior va haver de lluitar contra la revolta dels moriscos a les Alpujarras i en l'aixecament d'Aragó, provocat per l'afer d'Antonio Pérez. Pérez, secretari de Felip II, acusat d'assassinat, va fugir al regne d'Aragó, on no podien actuar els tribunals castellans. Les autoritats aragoneses es negaven a lliurar Antonio Pérez. Davant la negativa, finalment Felip II va enviar un exèrcit a Aragó per imposar l'ordre mentre Pérez fugia a França.

Pel que fa a la política exterior, Felip II va heretar els problemes del seu pare Carles V.

Per derrotar definitivament els turcs va signar una aliança amb el Papat i amb Venècia per derrotar-los definitivament a la batalla de Lepant el 1571.

També va participar en les guerres de religió a França sempre a favor dels catòlics i en contra dels protestants, anomenats hugonots a França.

Un altre front obert va ser la revolta dels Països Baixos, que es van aixecar contra Felip II el 1566. El 1579, Holanda es va separar de l'obediència espanyola, mentre que Bèlgica encara formava part de la Corona.

Finalment, Felip II es va enfrontar a Anglaterra, que donava suport a Holanda. Però Felip II va sortir derrotat després del desastre de l'Armada Invencible el 1588.

Tots aquests conflictes van esgotar els recursos econòmics i humans de Castella i van provocar la llarga decadència del regne al llarg del segle XVII.

El segle XVII marca la fi de l'hegemonia hispànica i l'inici d'una llarga decadència, a més d'una greu crisi política durant el regnat de Felip IV.

1.3. Felip III (1598- 1621)

Durant el regnat de Felip III (1598- 1621) es va produir l'expulsió dels moriscos el 1609, que eren els musulmans que vivien a la Península Ibèrica. Aquest fet va ser molt negatiu per a l'economia peninsular, ja que els moriscos controlaven les principals innovacions tècniques en l'agricultura. Com que la guerra als Països Baixos durava des de 1566, va acordar amb els holandesos una pau de dotze anys, ja que Castella estava exhausta econòmicament.

1.4. Felip IV (1621- 1665)

El regnat de Felip IV (1621- 1665) va ser molt negatiu. Espanya va participar en la guerra dels Trenta Anys (1618- 1648), que va enfrontar catòlics i protestants. Es va reprendre la guerra contra Holanda. També va començar una desastrosa guerra contra França, que també era catòlica.

La pau de Westfàlia de 1648 posava fi a la guerra dels Trenta Anys. Espanya reconeixia la independència d'Holanda i el 1659 se signava la pau amb França a través del tractat dels Pirineus, que va implicar la divisió de Catalunya a causa de la pèrdua del Rosselló i part de la Cerdanya en favor de França.

En política interior, el regnat de Felip IV va conèixer les revoltes de Catalunya- (guerra dels Segadors),- de Portugal, que finalment es va independitzar de la monarquia hispànica el 1640,- i de Nàpols i Sicília. Totes va ser provocades per la política unificadora i castellanitzadora duta a terme pel conseller de Felip IV, el - comte-duc d'Olivares. Cal sumar-hi, també, una greu crisi econòmica i social.

1.5. Carles II (1665- 1700)

El regnat de Carles II (1665- 1700) marca la fi de la dinastia dels el 1700, en morir sense descendència. A través del neoforalisme va cercar la pau amb els territoris que formaven part de la monarquia hispànica, sobretot amb Catalunya. A partir de 1680 va començar una recuperació econòmica.

El neoforalisme significava respectar la diversitat política de la monarquia hispànica.

2. Societat i economia a la Catalunya moderna

Durant els segles XVI i XVII, Catalunya va experimentar una lenta recuperació demogràfica. La principal raó d'aquest creixement s'explica per la immigració procedent d'Occitània al llarg del segle XVI. Al segle XVII, concretament cap al 1650, Catalunya va patir un retrocés demogràfic, degut, sobretot, a la pesta, que va provocar la mort del 20% de la població catalana.

A partir de 1680, coincidint amb la recuperació econòmica, la demografia va començar a recuperar-se.

La societat catalana dels segles XVI, XVII, XVIII continuava dividida en estaments com a l'Edat Mitjana. Les classes dominants eren la noblesa, l'Església i la burgesia urbana.

2.1. La situació al camp

Al llarg del segle XVI i fins la dècada de 1680, el camp català es troba en una situació de precarietat i pateix èpoques de fam. Els conreus més importants eren els cereals, seguits de la vinya, les verdures i els llegums.

Malgrat que va augmentar la superfície conreada, els rendiments eren molt escassos. A més, les tècniques de cultiu i l'utilitatge eren els mateixos des de l'època medieval.

Al llarg de l'Edat Moderna van sorgir al camp català les masies, que eren el

centre de tota l'activitat agrícola. La masia estava formada per la casa i els camps de conreu.

Durant l'Edat Moderna, Catalunya va arrossegar els problemes econòmics i comercials heretats del segle xv. Malgrat això, el comerç català no va desaparèixer. Durant tot el segle xvi hi va haver freqüents contactes comercials amb les fires castellanes i, malgrat que no podien comerciar directament amb Amèrica, ho feien a través del port de Cadis.

A partir de 1680, Catalunya comença una recuperació econòmica que serà la base de la industrialització del segle xviii.

2.2. Els grups socials a les ciutats catalanes

La societat estava dividida en estaments o grups com a la Baixa Edat Mitjana. Hi havia els anomenats ciutadans honrats, que comprenien els grans mercaders, els banquers i els nobles, que en aquesta època van passar a viure del camp a la ciutat. Després hi havia el grup dels professionals liberals (metges, advocats, jutges...), seguits del grup més destacat, el dels mercaders i comerciants a l'engròs. Després hi havia els comerciants al detall, els anomenats botiguers, i els artistes (mestres de gremis). Finalment hi havia els grups populars, que representaven el 80% de la població; estava format pels menestrals (artesans), els treballadors dels diferents oficis i, finalment, els marginats.

3. Catalunya i els Àustria

Una de les característiques més destacades de la situació política de Catalunya durant l'Edat Moderna va ser la marginació de les activitats de la monarquia hispànica. Catalunya va restar al marge de la major part de les línies d'actuació de la monarquia, començant per l'aventura americana i continuant per la presència hispànica a Europa. Les causes d'aquest aïllament es poden buscar dins i fora de Catalunya. Esgotada per segles de catàstrofes demogràfiques i una llarga guerra civil, el país es trobava desfet. A més, Catalunya va perdre l'hegemonia de la Corona d'Aragó, que va passar a València.

D'altra banda, l'eix polític i econòmic internacional es traslladà des de la Mediterrània fins a l'Atlàntic. La unió de tots aquests factors va fer que Catalunya restés marginada.

Malgrat que els Àustria no van suprimir les institucions catalanes al llarg dels segles xvi i xvii, es va donar un estira i arronsa entre les institucions pròpies i el virrei, que era el representant de la monarquia a Catalunya. Finalment es va produir el trencament durant el regnat de Felip IV el 1640, i fins al 1652 Catalunya restarà sota la tutela de França.

Fins a la segona meitat del segle xvii, Catalunya no es recuperarà de la greu crisi econòmica que arrossegava des de mitjans del segle xiv. Fins a mitjans

del segle XVII, l'agricultura que es practicava era de subsistència i el comerç va minvar molt.

A la greu crisi econòmica cal sumar la conflictivitat social al Principat. A més, cal afegir-hi els atacs freqüents per part dels pirates turcs a les costes catalanes, que van crear un clima de gran inseguretat.

Un altre fenomen lligat a la crisi social i econòmica va ser el bandolerisme. Un bandolerisme protagonitzat per la petita noblesa empobrida i marginada de la cort castellana. Un altre bandolerisme era de caràcter popular, i estava format per sectors de la pagesia empobrits. L'època daurada del bandolerisme va ser de 1600 a 1630, amb bandolers que han perdurat a la memòria popular com Joan de Serrallonga.

Abans de continuar, descriu del text que has llegit la situació de Catalunya al llarg del segle XVI.

4. El trencament amb la monarquia hispànica

El segle XVII va ser un segle de crisi. La pressió fiscal de la monarquia hispànica havia deixat Castella exhausta, i els reis intentaven buscar recursos econòmics als altres regnes que formaven part de la monarquia hispànica, entre els quals va destacar la pressió que van exercir sobre Catalunya, sobretot durant el regnat de Felip IV.

El conseller de Felip IV, el - comte-duc d'Olivares, va proposar la unificació dels diferents regnes peninsulars per tal d'aconseguir-ne la participació en les despeses de l'imperi. La política uniformitzadora d'Olivares va generar un seguit de conflictes entre els regnes que formaven la monarquia hispànica. Així, Portugal es va independitzar el 1640, i en el cas català el conflicte va explotar el mateix any 1640 amb la guerra dels Segadors. Olivares havia aprofitat la guerra entre Espanya i França (en el context de la guerra dels Trenta Anys de 1618 a 1648 entre catòlics i protestants per l'hegemonia d'Europa) per situar l'escenari de guerra a Catalunya. Olivares va aprofitar aquest fet per establir un exèrcit al Principat. La presència d'aquest exèrcit implicava que els soldats havien de ser allotjats i alimentats de franc pels pagesos. Aquest fet va generar nombrosos conflictes entre soldats i pagesos. L'abril de 1640, els habitants de Santa Coloma de Farners es van negar a allotjar els soldats, la qual cosa significà el començament d'una revolta que es va estendre ràpidament. El punt culminant de la revolta va ser a Barcelona el 7 de juny de 1640, festivitat del Corpus. Aquest dia era costum que els segadors anessin a la ciutat per trobar feina. La mort d'un segador va ser el detonant del conflicte que va assolir la ciutat i que fins i tot ocasionà la mort del virrei quan intentava fugir. El que havia començat com una revolta popular va esdevenir un conflicte polític quan la Generalitat, presidida per Pau Claris, es va posar al front de la revolta i va cercar l'ajuda de França per lluitar contra la monarquia hispànica. Lluís XIII va ser proclamat comte de Barcelona i va començar una llarga guerra que va acabar el 1652 amb el reconeixement, per part de Felip IV, de les

institucions i constitucions pròpies de Catalunya, i amb el reconeixement de Felip IV per part de la Generalitat.

La fi de la guerra entre la corona espanyola i França es va signar al tractat dels Pirineus de 1659. Aquest tractat va significar la cessió a França d'una part molt important del territori català: el Rosselló, el Vallespir, el Conflent, la meitat de la Cerdanya Nord i el Capcir.

Aquests territoris havien estat catalans des de la formació de la nació catalana i conservaven els trets identitaris catalans: llengua, cultura, etc. A partir d'aquell moment, l'estat francès va imposar la cultura i els costums francesos i va prohibir la cultura catalana.

Corpus de sang, d'Antoni Estruc

El regnat de Carles II (1665- 1700) es va caracteritzar per una normalització de les relacions entre la monarquia i Catalunya --l'anomenat neoforalisme-- i per una recuperació demogràfica i econòmica a partir de 1680.

5. La guerra de Successió

L'any 1700 va morir sense descendència Carles II. Llavors es va plantejar el problema de la successió, ja que hi havia dos candidats: Felip d'Anjou, hereu del testament de Carles II, nét de Lluís XIV, i l'arxiduc Carles, fill de l'emperador d'Àustria. El conflicte va esdevenir internacional, ja que països com Anglaterra, Holanda i la mateixa Àustria veien com un perill l'aliança de França i Espanya, i per això quan el 1701 Felip d'Anjou fou proclamat rei les principals potències europees van signar la Gran Aliança de l'Haia (Holanda, Anglaterra, Àustria i Portugal), que reconeixia Carles com a successor de la Corona Espanyola. Així va començar la guerra (1702- 1714) que va enfrontar els partidaris de Felip V (Castella i França) i els de Carles (Corona d'Aragó i l'aliança de l'Haia).

A Catalunya, Felip V va ser nomenat comte de Barcelona, però sectors importants de la població desconfiaven del fet que Felip V respectés les constitucions i les institucions catalanes, i per això el juny del 1705 decidiren reconèixer l'arxiduc Carles com a comte de Barcelona, i representants catalans signaven amb Anglaterra el pacte de Gènova, pel qual Anglaterra es comprometia a garantir, fos quin fos el resultat de la guerra, les constitucions catalanes.

El novembre del 1705, Carles era proclamat a Barcelona rei i així començava una guerra civil a la Península, ja que Castella reconeixia Felip V.

Malgrat alguns èxits inicials, les tropes borbòniques van ocupar el regne de València i d'Aragó després de la batalla d'Almansa (1707) i van anul·lar les institucions i les constitucions.

A partir del 1711, el curs de la guerra va canviar substancialment a causa de dos factors. Primerament, la mort de l'emperador d'Àustria, Josep I, va fer que el seu germà Carles fos designat successor seu. Aquest fet va provocar el capgirament de la política d'aliances europea, ja que l'equilibri al vell continent es tornava a veure amenaçat, aquesta vegada per l'acumulació territorial d'Àustria.

En segon lloc, a Anglaterra, els conservadors, que eren partidaris de la pau, van guanyar les eleccions generals i es van desentendre de l'acord signat amb els catalans per l'anterior govern liberal. L'any 1713 es va signar el tractat d'Utrecht, pel qual les potències aliades reconeixien Felip V com a rei d'Es-

panya, mentre que Espanya renunciava a les possessions europees (Bèlgica, Nàpols, Sardenya i Sicília). La gran beneficiada va ser Anglaterra, que va consolidar la seva hegemonia marítima i va aconseguir Gibraltar i Menorca.

Pel que fa a Catalunya, les potències aliades es van desentendre dels acords de Gènova i van deixar sola Catalunya davant l'avançament de Felip V.

Des del 1713, les tropes felipistes van ocupar Catalunya i a partir del juliol del 1713 van assetjar Barcelona. Al llarg del 1714, i veient que la situació era insostenible, el conseller en cap de la ciutat, Rafael de Casanova, es va mostrar partidari de capitular, però al final es va decidir a resistir fins al final.

La matinada de l'Onze de Setembre del 1714 es va produir l'assalt final a la ciutat. Malgrat la defensa heroica dels barcelonins, encapçalats per Antoni de Villarroel i Rafael de Casanova, la ciutat va capitular a mitja tarda. El darrer reducte de resistència catalana va ser Cardona. Mallorca i Eivissa van resistir fins al 1715.

6. La fi de l'estat català i el Decret de Nova Planta

Un cop acabada la guerra es va instal·lar a Catalunya un règim d'ocupació. Les institucions catalanes van ser abolides i substituïdes per la Reial Audiència. Molts catalans van marxar a l'exili, sobretot a Àustria, i va començar una dura repressió per tot el territori català. Com a exemple d'aquesta repressió van executar el general Moragues el 1715, i el seu cap va ser posat en una gàbia i penjat al Portal del Mar de la muralla de Barcelona, on va ser exhibit fins al 1727.

A Barcelona es va construir la Ciutadella per controlar la ciutat i es va enderrocar part del barri de la Ribera. La universitat es va clausurar i es va traslladar a Cerve-

Assalt de la ciutat de Barcelona

Detall de l'assalt a Barcelona l'11 de setembre

ra, ciutat que havia restat fidel a Felip V. Jurídicament, la nova situació va ser confirmada a través del Decret de Nova Planta del 1716, pel qual s'abolien les constitucions catalanes i les institucions pròpies d'autogovern, i s'imposaven les lleis castellanes. El govern de Catalunya va quedar en mans d'un capità general, que presidia la Reial Audiència, i el territori es va dividir en dotze corregiments.

També es va introduir un nou impost d'origen castellà que era molt abusiu el cadastre, que servia per pagar les tropes que estaven a Catalunya.

Les institucions municipals van ser abolides i substituïdes per alcaldes nomenats pel rei o pel capità general. La llengua catalana va patir una forta repressió; en va ser prohibit l'ús oficial i es va promoure l'obligació d'ensenyar el castellà en tots els àmbits.

Malgrat aquesta situació tan adversa, al llarg del segle XVIII el país va començar una etapa de redreçament econòmic i un creixement demogràfic. Va augmentar la producció agrària gràcies a l'ampliació del terreny cultivat i a l'especialització dels conreus.

Les indústries tradicionals com el tèxtil van experimentar un gran desenvolupament com a conseqüència de l'ampliació dels mercats peninsulars. També es van desenvolupar la metal·lúrgia i la indústria naval a causa de la recuperació del comerç marítim. Paral·lelament es va crear una indústria nova a partir del 1740: la tèxtil cotonera. Entre 1769 i 1783, la indústria cotonera d'estampació va conèixer una gran expansió gràcies al mercat colonial amb Amèrica, iniciat a partir del regnat de Carles III (1759- 1788) que va liberalitzar el comerç amb Amèrica, fins llavors monopolitzat per Castella. Les fàbriques d'indianes, que es van desenvolupar al marge dels gremis, van suposar l'inici de la industrialització de Catalunya.

Has pensat que l'Onze de Setembre és la Diada Nacional de Catalunya?

Podries visitar les restes del Mercat del Born.

Activitat 1

Uneix amb fletxes:

- 1469   inici del regnat de Carles V
- 1516   unió dinàstica de Castella i Aragó
- 1556   inici del regnat de Felip II
- 1609   revolta de Catalunya, -guerra dels Segadors
- 1640   expulsió dels moriscos
- 1659   tractat dels Pirineus
- 1702   inici de la guerra de Successió
- 1716   Decret de Nova Planta

Activitat 2

Completa la definició de la monarquia hispànica:

Amb el regnat de ..... al 1516 comença la monarquia hispànica. La monarquia hispànica era el conjunt de ..... i extraeuropeus que, amb independència de les seves ....., tenien com a únic lligam entre ells el .....

Activitat 3

Dels següents fets històrics digues quins corresponen als regnats de: Carles V, Felip II, Felip III, Felip IV i Carles II.

revolta de les Germanies, batalla de Lepant, expulsió dels moriscos, tractat dels Pirineus, neoforalisme

Carles V	Felip II	Felip III	Felip IV	Carles II

Activitat 4

Digues si les afirmacions següents són veritables (V) o falses (F).

- La Corona d'Aragó va participar de l'aventura americana.
- Al llarg de l'Edat Moderna el centre de la Corona d'Aragó va passar de Catalunya a València.
- Els Àustria no van suprimir, malgrat les friccions, les institucions catalanes.
- El bandolerisme és producte d'una situació de crisi econòmica i social.
- Durant el regnat de Carles II, Catalunya va conèixer una etapa de creixement econòmic.

Activitat 5

Completa cada una de les frases amb l'expressió del requadre que correspongui.

- Durant el regnat de ..... Catalunya pateix una, forta pressió política i fiscal

Carles V - Felip II - Felip IV

- El conseller de ....., - el comte-duc d'Olivares, volia unificar tots els regnes peninsulars sota la dominació de Castella.

Felip V - Felip IV - Carles V

- L'any 1640 va esclatar la ....., que va enfrontar la monarquia hispànica i Catalunya.

guerra dels Segadors - guerra dels Trenta Anys - guerra de Successió

- Pel ..... de 1659, la monarquia hispànica signava la pau amb França a canvi d'una pèrdua territorial que pertanyia a Catalunya: el Rosselló i part de la Cerdanya.

tractat dels Pirineus - tractat de Gènova - tractat de Barcelona

Activitat 6

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina falsa (F).

- La guerra de Successió (1702- 1714) va ser un conflicte internacional, no solament peninsular.
- La Corona d'Aragó va donar suport a Felip V i Castella, a l'arxiduc Carles.
- Pel tractat d'Utrecht del 1713, les potències aliades (Holanda, Portugal i Anglaterra) reconeixien Felip V com a monarca de la dinastia hispànica.
- Felip V va respectar les lleis i institucions catalanes.
- Felip V va prohibir l'ús social del català.

Activitat 7

Completa cada una de les frases amb l'expressió del requadre que correspongui.

- El Decret de Nova Planta signat per Felip V va significar .....
la fi de l'estat català - la confirmació de les institucions de Catalunya
- A partir del 1740 es va desenvolupar la .....
indústria química - indústria tèxtil cotonera
- La indústria d'estampació es va expandir cap a .....
Amèrica - Àsia - Àfrica

Activitat 1

Dels següents esdeveniments digues quin correspon al regnat de Felip III i quin al de Felip IV.

expulsió dels moriscos	
guerra dels Segadors	

Activitat 2

Completa la frase següent:

La monarquia hispànica s'inicià durant el regnat de ..... l'any .....

Activitat 3

Uneix amb fletxes:

revolta de les Germanies	Felip III
expulsió dels moriscos	Carles II
neoforalisme	Carles V

Activitat 4

De les dues afirmacions digues quina és correcta:

- Al llarg de l'Edat Moderna el centre de la Corona d'Aragó va passar de Catalunya a València.
- Felip V va respectar les lleis i institucions catalanes.

Activitat 5

Digues quins dels conceptes següents tenen relació amb la guerra dels Segadors:

1714, 1640, Felip V, Felip IV, Holanda, Antonio Pérez, - comte-duc d'Olivares

Tenen relació	No tenen relació

Activitat 6

Defineix els conceptes següents:

- Guerra de Successió:

- Tractat d'Utrecht:

- Decret de Nova Planta:

Activitat 7

Llegeix el text i respon:

- a) Quines activitats econòmiques es desenvolupen a Catalunya?
- b) Com eren coneguts els catalans?

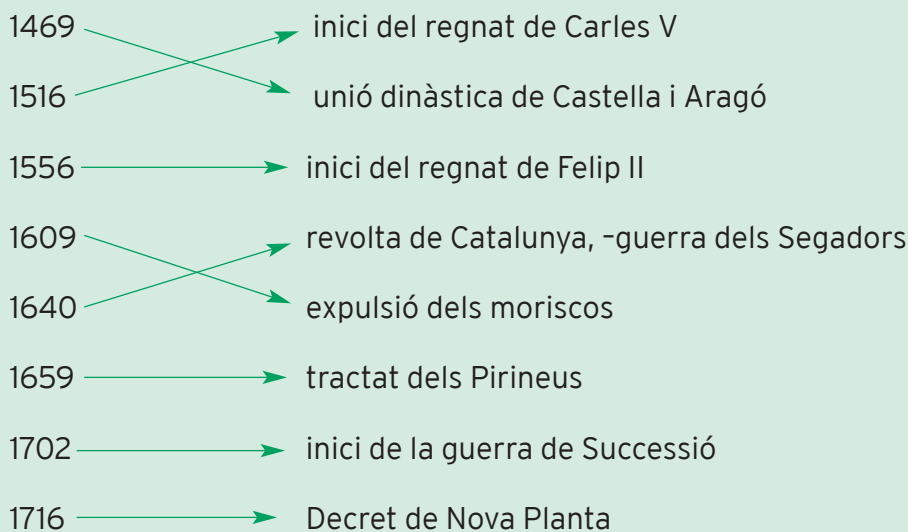
«Els catalans són el poble més industriós d'Espanya. Manufactures, pesques, navegació, comerç, assentaments són coses a penes conegudes en altres províncies de la península respecte catalans. No solament són útils en la pau, sinó també, i encara més, en la guerra; fosa de canons, fàbriques d'armes, vestuari i muntures per a l'exèrcit, conducció d'artilleria, municions, queviures, formació de tropes lleugeres d'excel·lent qualitat, tot això surt de Catalunya. Els camps es conreen, la població augmenta, els cabals creixen i, en definitiva, sembla que aquesta nació està molt lluny de la gallega, l'andalusa o la castellana. Per això alguns anomenen els catalans els holandesos d'Espanya.»

José Cadalso
Cartas Marruecas (1789)

SOLUCIÓ DE LES ACTIVITATS D'APRENENTATGE

Activitat 1

Uneix amb fletxes:

Activitat 2

Completa la definició de la monarquia hispànica:

Amb el regnat de **Carles V** el 1516 comença la monarquia hispànica. La monarquia hispànica era el conjunt de **països europeus** i extraeuropeus que, amb independència de les seves **institucions polítiques**, tenien com a únic lligam entre ells el **rei**.

Activitat 3

Dels següents fets històrics digues quins corresponen als regnats de: Carles V, Felip II, Felip III, Felip IV i Carles II.

revolta de les germanies, batalla de Lepant, expulsió dels moriscos, tractat dels Pirineus, neoforalisme

Carles V	Felip II	Felip III	Felip IV	Carles II
revolta de les germanies	batalla de Lepant	expulsió dels moriscos	tractat dels Pirineus	neoforalisme

Activitat 4

Digues si les afirmacions següents són veritables (V) o falses (F).

- La Corona d'Aragó va participar de l'aventura americana. **F**
- Al llarg de l'Edat Moderna el centre de la Corona d'Aragó va passar de Catalunya a València. **V**
- Els Àustria no van suprimir, malgrat les friccions, les institucions catalanes. **V**
- El bandolerisme és producte d'una situació de crisi econòmica i social. **V**

- Durant el regnat de Carles II, Catalunya va conèixer una etapa de creixement econòmic. V

Activitat 5

Completa cada una de les frases amb l'expressió del requadre que correspongui.

- Durant el regnat de **Felip IV** Catalunya pateix una forta pressió política i fiscal.

Carles V - Felip II - Felip IV

- El conseller de **Felip IV**, el comte-duc d'Olivares, volia unificar tots els regnes peninsulars sota la dominació de Castella.

Felip V - Felip IV - Carles V

- L'any 1640 va esclatar la **guerra dels Segadors**, que va enfrontar la monarquia hispànica i Catalunya.

guerra dels Segadors - guerra dels Trenta Anys - guerra de Successió

- Pel **tractat dels Pirineus** de 1659, la monarquia hispànica signava la pau amb França a canvi d'una pèrdua territorial que pertanyia a Catalunya: el Rosselló i part de la Cerdanya.

tractat dels Pirineus - tractat de Gènova - tractat de Barcelona

Activitat 6

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina falsa (F).

- La guerra de Successió (1702- 1714) va ser un conflicte internacional, no solament peninsular. V
- La Corona d'Aragó va donar suport a Felip V i Castella, a l'arxiduc Carles. F
- Pel tractat d'Utrecht del 1713, les potències aliades (Holanda, Portugal i Anglaterra) reconeixien Felip V com a monarca de la dinastia hispànica. V
- Felip V va respectar les lleis i institucions catalanes. F
- Felip V va prohibir l'ús social del català. V

Activitat 7

Completa cada una de les frases amb l'expressió del requadre que correspongui.

- El Decret de Nova Planta signat per Felip V va significar **la fi de l'estat català**.

la fi de l'estat català - la confirmació de les institucions de Catalunya

- A partir del 1740 es va desenvolupar la **indústria tèxtil cotonera**.

indústria química - indústria tèxtil cotonera

- La indústria d'estampació es va expandir cap a **Amèrica**.

Amèrica - Àsia - Àfrica

SOLUCIÓ DE LES ACTIVITATS D'AVAUACIÓ

Activitat 1

Dels esdeveniments següents digues quin correspon al regnat de Felip III i quin al de Felip IV.

expulsió dels moriscos	Felip III
guerra dels Segadors	Felip IV

Activitat 2

Completa la frase següent:

La monarquia hispànica s'inicià durant el regnat de **Carles V** l'any **1516**.

Activitat 3

Uneix amb fletxes:

Activitat 4

De les dues afirmacions digues quina és correcta:

- Al llarg de l'Edat Moderna el centre de la Corona d'Aragó va passar de Catalunya a València. - **Correcta**
- Felip V va respectar les lleis i institucions catalanes. - **Incorrecta**

Activitat 5

Digues quins dels conceptes següents tenen relació amb la guerra dels Segadors:

1714, 1640, Felip V, Felip IV, Holanda, Antonio Pérez, - comte-duc d'Olivares

Tenen relació	No tenen relació
1640, Felip IV, - comte-duc d'Olivares	1714, Felip V, Holanda, Antonio Pérez

Activitat 6

Defineix els conceptes següents:

- Guerra de Successió: guerra que es va desenvolupar entre 1702 i 1714 per la successió a la monarquia hispànica entre els partidaris de Felip V i els partidaris de l'arxiduc Carles. Tot i que en un principi Europa (tret de França) es va posicionar al costat de l'arxiduc Carles. El 1713, veient que perillaven els seus interessos, van passar a defensar a Felip V.

- Tractat d'Utrecht: signat el 1713 per les potències aliades (Anglaterra, Holanda i Portugal), reconeixia Felip V com a monarca al tron hispànic i abandonava a la seva sort Catalunya, trencant el pacte de Gènova del 1705.
- Decret de Nova Planta: signat el 1716 per Felip V, va significar la fi de l'estat català.

Activitat 7

Llegeix el text i respon:

- a) Quines activitats econòmiques es desenvolupen a Catalunya?
- b) Com eren coneguts els catalans?

«Els catalans són el poble més industriós d'Espanya. Manufactures, pesques, navegació, comerç, assentaments són coses a penes conegudes en altres províncies de la península respecte de Catalunya. No solament són útils en la pau, sinó també, i encara més, en la guerra; fosa de canons, fàbriques d'armes, vestuari i muntures per a l'exèrcit, conducció d'artilleria, municions, queviures, formació de tropes lleugeres d'excel·lent qualitat, tot això surt de Catalunya. Els camps es conreen, la població augmenta, els cabals creixen i, en definitiva, sembla que aquesta nació està molt lluny de la gallega, l'andalusa o la castellana. Per això alguns anomenen els catalans els holandesos d'Espanya.»

José Cadalso
Cartas Marruecas (1789)

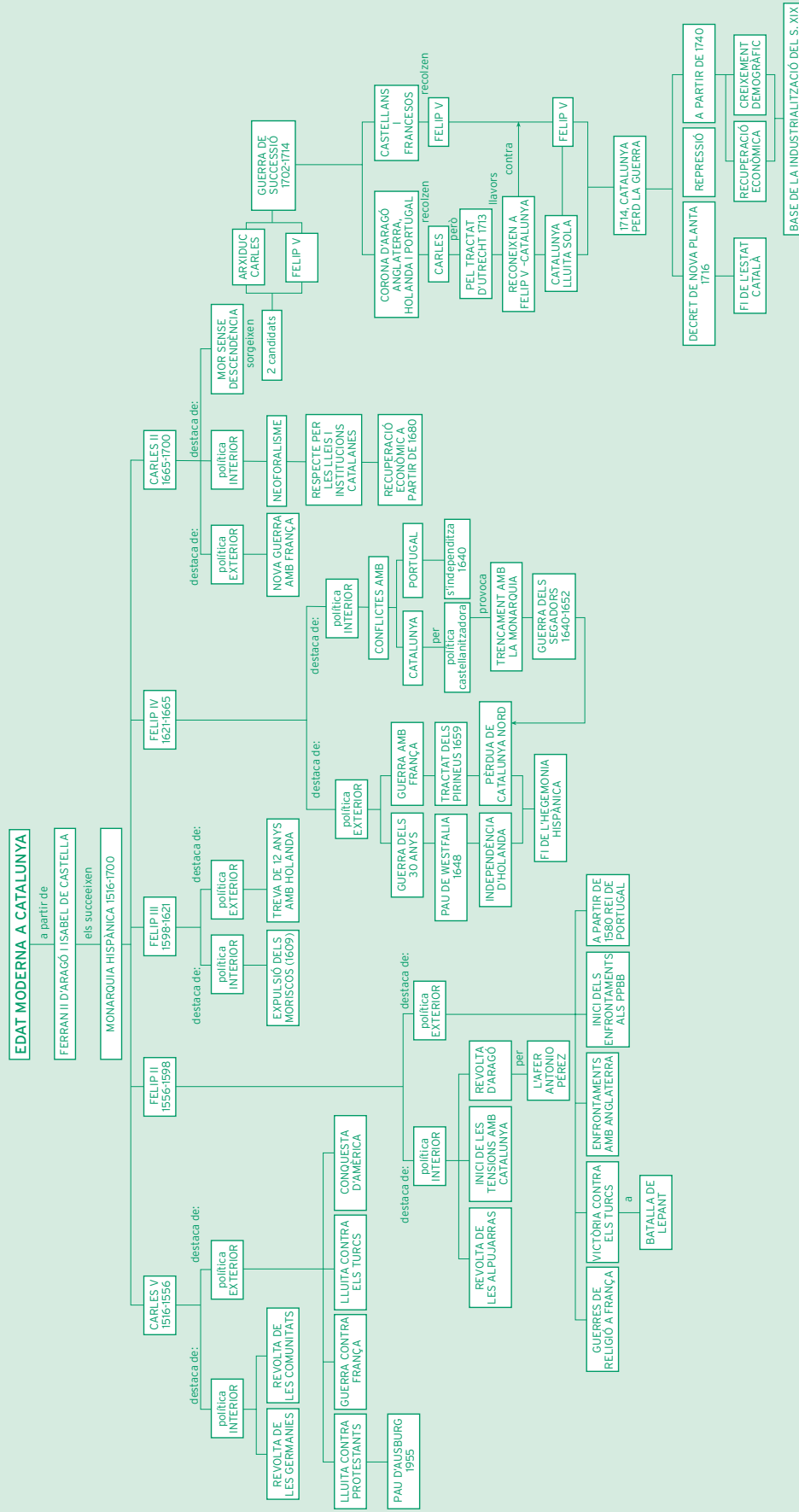
- a) A Catalunya es desenvolupen les següents activitats econòmiques:

Manufactures, pesques, navegació, comerç, fosa de canons, fàbriques d'armes i de vestuari per a l'exèrcit, conduccions d'artilleria, municions i queviures per a les tropes lleugeres.

- b) Els catalans eren coneguts com els holandesos d'Espanya.

QUÈ HAS TREBALLAT?

com ho porto?

QUADRE D'AUTOAVALUACIÓ

En acabar la unitat, sóc capaç de:	Sí	No	A mitges	Activitat d'aprenentatge en què ho has treballat	Activitat d'avaluació en que ho has treballat
Saber definir el concepte de <i>monarquia hispànica</i> .				1 i 2	2
Conèixer els fets més importants dels regnats de Carles V, Felip II i Felip III.				1 i 3	1 i 3
Conèixer els fets més destacats dels regnats de Felip IV i Carles II.				3, 4 i 5	3 i 4
Saber definir la relació de Catalunya amb la monarquia hispànica.				2 i 4	4
Conèixer les causes que van provocar la guerra dels Segadors i les seves conseqüències.				5	5
Conèixer les causes que van provocar la guerra de Successió.				6	6
Conèixer les conseqüències de la guerra de Successió.				7	6
Saber definir les característiques de la recuperació de Catalunya a partir del 1740.				7	7

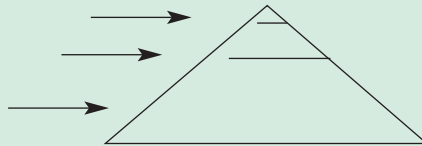
Activitat 1

Uneix amb fletxes:

476	caiguda de l'imperi Romà d'Occident
622	hègira de Mahoma
711	descobriments d'Amèrica
1492	arribada dels àrabs a la península Ibèrica
988	creació de la Corona d'Aragó
1137	independència dels comtats catalans

Activitat 2

Omple els buits de la piràmide de la societat feudal.

Activitat 3

Dels conceptes següents digues quin correspon a l'art romànic i quin a l'art gòtic:

planta de creu llatina, poques obertures i murs gruixuts, espais amplis, simbolisme, catedral, vitralls.

Art romànic	Art gòtic

Activitat 4

Dels conceptes següents digues quin correspon a l'alta Edat Mitjana i quin a la baixa Edat Mitjana: ruralització, gremi, burgesia, feudalisme, monestir, catedral.

Alta Edat Mitjana	Baixa Edat Mitjana

Activitat 5

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina és falsa (F):

- Guifré el Pelós és considerat l'iniciador de la dinastia nacional de Catalunya.
- Ramon Berenguer I va introduir el feudalisme a Catalunya.
- Jaume I va conquerir Sicília i Sardenya.

- En temps de Jaume I es van crear les Corts i els Consells Municipals.
- Durant el regnat de Pere III el Cerimoniós va començar una llarga decadència.
- Al segle XIV Catalunya va patir una guerra civil.

Activitat 6

Defineix:

- Generalitat:
- Corts:
- Remença:
- Pactisme:

Activitat 7

De les afirmacions següents digues si n'hi ha cap d'incorrecta:

- Colom va descobrir Amèrica l'any 1492.
- Per als indígenes americans, l'arribada dels europeus va tenir conseqüències desastroses.
- Al segle XVIII la població europea va augmentar gràcies al descens de la mortalitat i l'augment de la natalitat.

Activitat 8

Uneix amb fletxes:

revolta de les germanies	Carles V
inici de la revolta dels Països Baixos	Felip II
expulsió dels moriscos	Felip III
guerra dels Segadors	Felip IV
neoforalisme	Carles II
Decret de Nova Planta	Felip V
Tractat d'Utrecht	

Activitat 9

Digues quina de les dues afirmacions és correcta:

- Felip V va respectar les institucions catalanes.
- A partir de 1740, Catalunya va iniciar una recuperació econòmica que establiria les bases de la industrialització del segle XIX.

SOLUCIÓ DE LES ACTIVITATS D'AVALUACIÓ DEL MÒDUL

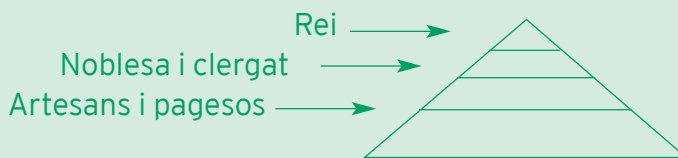
Activitat 1

Uneix amb fletxes:

- 476 → caiguda de l'imperi Romà d'Occident
 622 → hègira de Mahoma
 711 → arribada dels àrabs a la península Ibèrica
 1492 → descobriment d'Amèrica
 988 → creació de la Corona d'Aragó
 1137 → independència dels comtats catalans

Activitat 2

Omple els buits de la piràmide de la societat feudal

Activitat 3

Dels conceptes següents digues quin correspon a l'art romànic i quin a l'art gòtic:

planta de creu llatina, poques obertures i murs gruixuts, espais amplis, simbolisme, catedral, vitralls.

Art romànic	Art gòtic
Planta de creu llatina, poques obertures i murs gruixuts, simbolisme	Espais amplis, catedral, vitralls

Activitat 4

Dels conceptes següents digues quin correspon a l'alta Edat Mitjana i quin a la baixa Edat Mitjana: ruralització, gremi, burgesia, feudalisme, monestir, catedral.

Alta Edat Mitjana	Baixa Edat Mitjana
Ruralització, feudalisme, monestir	Gremi, burgesia, catedral

Activitat 5

De les afirmacions següents digues quina és veritable (V) i quina és falsa (F):

- Guifré el Pelós és considerat l'iniciador de la dinastia nacional de Catalunya. **V**
- Ramon Berenguer I va introduir el feudalisme a Catalunya. **V**
- Jaume I va conquerir Sicília i Sardenya. **F**
- En temps de Jaume I es van crear les Corts i els Consells Municipals. **V**
- Durant el regnat de Pere III el Cerimoniós va començar una llarga decadència. **V**
- Al segle XIV Catalunya va patir una guerra civil. **F**

Activitat 6

Defineix:

- **Generalitat:** creada el 1359, en els seus orígens s'encarregava de recaptar els tributs i tenia cura dels acords votats a les Corts. A partir del segle xv tindrà funcions polítiques i es convertirà en defensora de les constitucions i de les lleis catalanes.
- **Corts:** creades en temps de Jaume I, estaven formades pel la noblesa, l'Església i les ciutats, a més del Rei, que les presidia. Redactaven i aprovaven lleis i governaven juntament amb el rei, per això diem que a Catalunya hi havia una forma de govern pactada, entre el rei i les Corts.
- **Remença:** eren pagesos que per ser lliures havien de comprar la seva llibertat. Al llarg del segle xv hi va haver greus conflictes entre la noblesa feudal i els pagesos de remença.
- **Pactisme:** forma de govern de Catalunya basada en el pacte entre el rei i les Corts.

Activitat 7

De les afirmacions següents digues si hi ha cap d'incorrecta:

- Colom va descobrir Amèrica l'any 1492. **correcte**
- Per als indígenes americans, l'arribada dels europeus va tenir conseqüències desastroses. **correcte**
- Al segle XVIII la població europea va augmentar gràcies al descens de la mortalitat i l'augment de la natalitat. **correcte**

Activitat 8

Uneix amb fletxes:

revolta de les germanies	→	Carles V
inici de la revolta dels Països Baixos	→	Felip II
expulsió dels moriscos	→	Felip III
guerra dels Segadors	→	Felip IV
neoforalisme	→	Carles II
Decret de Nova Planta	→	Felip V
Tractat d'Utrecht	→	Felip V

Activitat 9

Digues quina de les dues afirmacions és correcta:

- Felip V va respectar les institucions catalanes. **Incorrecta**
- A partir de 1740 Catalunya va iniciar una recuperació econòmica que establiria les bases de la industrialització del segle XIX. **correcta**

Mòdul comú

Del feu a les Amèriques

3

Àmbit de les Ciències Socials
i de la Participació

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar i Família
Direcció General de Formació d'Adults

G₂ R₁ A₁ D₂ U₁ ï₁ S₁

ARA EN SECUNDÀRIA